

Nr 118.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler; given Stockholms slott den 13 februari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 februari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, finans- och ecklesiastikdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkt 23, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler för budgetåret 1942/43 beräkna ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor.

Därjämte har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att å kapitalbudgeten under kapitalinvesteringar, statens utlåningsfonder, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till lånefonden för anordnande av allmänna samlingslokaler för budgetåret 1942/43 beräkna ett reservationsanslag av likaledes 2,500,000 kronor.

Jag anhåller nu att till fortsatt behandling få upptaga hithörande spörsmål.

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 1 saml. Nr 118.

Inledning.

I skrivelse nr 271 anhöll 1937 års riksdag om utredning »huruvida och på vilket sätt stat och kommun må kunna medverka:

1) dels till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka äro i behov därav,

2) dels genom lån och subvention stimulera till uppförande av nya lokaler,

3) dels ock undersökning om ej under statens och kommunernas medverkan uppförda samlingslokaler må kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på detta område ständigt anmäla sig.»

Med anledning härav bemyndigade Kungl. Maj:t den 19 november 1937 chefen för socialdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning rörande behovet av allmänna samlingslokaler samt dess tillgodoseende genom medverkan av stat och kommun jämte andra därmed sammanhängande frågor. Till statsrådsprotokollet samma dag anförde jag, efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och eklestastikdepartementen, i huvudsak följande.

»Den fortskridande samhällsutvecklingen har otvivelaktigt låtit behovet av lokaler för sammankomster av olika slag framträda med allt större styrka. Detta gäller icke blott i fråga om sammanslutningar av facklig och politisk natur utan jämväl om sådana med skilda folkbildningsuppgifter. Även om numera svårigheter av den art, som tidigare ej sällan mött att tillgodose förefintligt lokalbehov, icke längre göra sig nämnvärt påminta, äro dock förhållandena, med hänsyn till föreningslivets i våra dagar mycket starka utveckling, mångenstädes mycket otillfredsställande. De ideella sammanslutningar, varom här i främsta rummet är fråga, sakna ofta ekonomiska förutsättningar för att själva nöjaktigt tillgodose sitt lokalbehov. Jag anser det därför vara förtjänt av övervägande huruvida och på vad sätt samhället må kunna lämna sitt stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten och därmed praktiskt främja vårt lands hävdvunna församlingsfrihet.

Vid sidan av det grundläggande principspörsmålet om avgränsningen av de uppgifter, som böra i förevarande avseende ifrågakomma, bör till prövning upptagas problemet vilken form — bidrag eller lån — eventuella stödåtgärder lämpligen böra erhålla. Men därjämte är det uppenbarligen av nöden att tillika klargöra, huru förvaltningen av sådana lokaler, som kunna tillkomma under det allmännas medverkan, bör ändamålsenligt ordnas, ävensom närmare överväga de regler, som böra gälla för upplåtelse av desamma.

I den mån utredningen skulle giva vid handen, att stat och kommuner böra medverka vid tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler, synes det förtjänt att särskilt undersökas, huruvida icke en organiserad stödverksamhet i nu berörda avseende med fördel kan inordnas bland de beredskapsåtgärder, som planläggas för bekämpande av en kommande ekonomisk kris. Åtgärder i sådant syfte hava under vissa förutsättningar förordats av 1936 års utredning angående beredskapsarbeten i dess den 27 juli 1937 avgivna betänkande.

Vad beträffar den av riksdagen jämväl uppmärksammade frågan om grunderna för dispositionen av samlingslokaler, som redan uppförts under

statens och kommunernas medverkan, i syfte att sådana lokaler må kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på området föreligga, synes mig detsamma väl förtjänt av en närmare undersökning. Det kan enligt min mening icke anses tillfredsställande, att förfoganderätten över dylika, av det allmänna bekostade lokaler ofta begränsats på ett sätt, som föga överensstämmer med befolkningens rimliga krav.»

Slutligen erinrade jag därom, att riksdagen i skrivelse den 27 maj 1925, nr 228, anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordrades i syfte att den, som å annan tillhörig mark ägde byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, skulle äga genom tvångsinlösen förvärva marken. Vid berörda sakkunnigutredning syntes mig jämväl de i riksdagens skrivelse den 27 maj 1925 omförmälda expropriationsändamålen böra upptagas till övervägande.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallades den 3 december 1937 såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, kyrkoherden H. Hallén, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören E. Andersson i Bollnäs, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren G. E. Andersson i Södergård, hovrättsrådet E. Eckerberg och dåvarande sekreteraren i Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund Folke Thunborg. Därjämte uppdrogs åt Hallén att vara ordförande. Sedan Kungl. Maj:t den 13 april 1939 bemyndigat chefen för socialdepartementet att, utöver tidigare i utredningen deltagande fem sakkunniga, tillkalla ytterligare en sakkunnig, tillkallades sistnämnda dag aktuarien i pensionsstyrelsen, ledamoten av riksdagens andra kammare A. V. Wallentheim att såsom sakkunnig deltaga i utredningen. De sakkunniga, vilka antogo benämningen 1937 års utredning angående allmänna samlingslokaler, avgåvo den 8 november 1939 betänkande med utredning och förslag rörande tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler (stat. off. utredn. 1939: 30).

Över betänkandet ha utlåtanden infordrats från statskontoret, statens byggnadslånebyrå, egnahemsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, varjämte svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, landsorganisationen i Sverige, svenska missionsförbundet, sällskapet svenska baptistmissionen, folkets hus föreningarnas centralorganisation, Sveriges storloges av I. O. G. T. verkställande råd, styrelsen för samverkande bildningsförbunden, riksförbundet landsbygdens folk, svenska landsbygdens ungdomsförbund, ungsvenskarna, folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och svenska arkitekters riksförbund ävensom — genom överståthållarämbetets och länsstyrelsernas förmedling — stadsfullmäktige i Stockholm och de kommuner, vilkas hörande kunde vara av intresse, beretts tillfälle att avgiva yttranden över betänkandet.

Av de sammanslutningar, som beretts tillfälle yttra sig i ärendet ha samtliga utom svenska landsbygdens ungdomsförbund och baptistmissionen avgivit dylika yttranden.

Sedermera har 1941 års riksdag i skrivelse nr 449 anhållit, att Kungl. Maj:t ville, eventuellt efter den ytterligare utredning, som kunde befinnas

erforderlig, upptaga frågan om statens medverkan till anordnande och restaurering av samlingslokaler till prövning samt, så snart lämpligen kunde ske, för riksdagen framlägga det förslag, vartill prövningen kunde föranleda.

Kommitténs betänkande och förslag.

I en första avdelning av betänkandet upptager kommittén till behandling spørsmålet om det allmänna medverkan för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler. Därefter behandlar kommittén i en andra avdelning frågan om *expropriation* av mark för allmänna samlingslokaler.

Då statsrådet och chefen för justitiedepartementet torde komma att bringa sistnämnda spørsmål inför Kungl. Maj:ts prövning, lämnar jag i det följande allenast en sammanfattning av innehållet i betänkandets första avdelning.

För att belysa omfattningen av lokalbehovet lämnar kommittén en summarisk översikt över *föreningslivet* i landet.

Kommittén framhåller, att den starkt stegrade utveckling, som ägt rum på samhällslivets alla områden under det senaste seklet, har skapat en mängd förut okända uppgifter och problem av skiftande slag, som påkallat medborgarnas intressen. I den mån dessa divergerat, ha motsättningar och brytningar uppstått, som än mer aktualiserat de skiftande samhällsproblemen. Det är därvid för vårt samhällsliv karakteristiskt, att organisationen kommit att framträda som den naturligaste arbetsformen för att förverkliga de olika syftemålen. Men i och med uppkomsten av talrika sammanslutningar på skiftande områden har också uppstått ett behov av möjlighet till samling för dryftande av de gemensamma angelägenheterna, och då sedan äldre tider inga andra lokaler för medborgarnas samling förefunnits än kyrkorna, anmälde sig snart nog över hela landet behov av samlingslokaler.

Beträffande den gjorda översikten anhåller jag att få hänvisa till sid. 36—41 i betänkandet.

Den i betänkandet lämnade bilden av föreningsväsendets omfattning i vårt land kan, enligt vad kommittén framhåller, självfallet ej göra anspråk på fullständighet. Men den torde tillfyllest visa i vilken stor omfattning vårt folk tillgodoser sina skiftande intressen i föreningslivets form. Uppenbart är därför, att behovet av rymliga och tidsenliga lokaler för det hela landet omspännande föreningslivet är allmänt och praktiskt taget berör hela nationen.

Behovet av åtgärder på ifrågavarande område belyses av en av kommittén gjord inventering av *lokalbeståndet* i riket.

Genom medverkan av länsstyrelserna i riket införskaffade kommittén vissa uppgifter beträffande lokalförhållandena inom de borgerliga och kyrkliga myndigheternas förvaltningsområden. Uppgifterna lämnades å särskilda frågeformulär, som utsändes till kommunalnämnder, drätselkammare och kyrkoråd. Med detta förfaringssätt avsågo utredningsmännen att erhålla en viss kontroll över att såvitt möjligt samtliga inom en kommun befintliga samlingslokaler komme att redovisas.

Genom länsstyrelsernas försorg erhöi kommittén svar från de flesta kommunerna. Från det fåtal kommuner, som ej svarat, införskaffade kommittén uppgifter genom medverkan av vederbörande landsfiskal. I dessa fall an-

sågs det tillräckligt att begära uppgifter från den borgerliga kommunen. Likaså har i de fall, där den borgerliga kommunen lämnat svar men ej den kyrkliga, kommittén låtit sig nöja därmed. I några fall beträffande mindre kommuner har svar från endast den kyrkliga kommunen ansetts tillräckligt.

Ej ens med detta noggranna tillvägagångssätt kunde man erhålla en fullständig förteckning å landets samlingslokaler, men man torde dock ha kommit så nära verkligheten som det är möjligt utan alltför omfattande och dyrbar utredningsapparat. Till jämförelse kan nämnas, att vid utskottsbehandlingen av motionen om allmänna samlingslokaler vid 1936 års riksdag framlades en statistik, enligt vilken man inom Jönköpings län hade tillgång till endast 48 samlingslokaler, medan för detta län till utredningen ha redovisats 266 samlingslokaler förutom 504 missionshus.

För att erhålla en uppfattning om föreningslivets lokalbehov ur dess egna representanters synpunkter ansågo utredningsmännen det emellertid lämpligt att komplettera de kommunala uppgifterna med en förfrågan till vissa större riksorganisationers lokalavdelningar ute i landet.

För utrönande av föreningarnas intresse utsändes därför en preliminär förfrågan till vissa riksorganisationers ledning, däribland till samtliga politiska partier, huruvida de ansågo det förefintliga lokalbeståndet i landet vara i stort sett tillräckligt för deras lokalavdelningars behov. Därjämte begärdes uppgifter om medlemsantalet i respektive riksorganisationer, antalet lokalavdelningar och organisationernas byggnader med samlingslokaler.

Av svaren å denna förfrågan framgick, att de religiösa rörelsernas lokalbehov i stort sett kunde anses fyllt. Undantag utgjorde evangeliska fosterlandsstiftelsen och K. F. U. K., som ansågo, att det nuvarande lokalbeståndet ej var tillräckligt. De flesta politiska organisationerna klagade däremot över lokalbrist. Sveriges nationella förbund och nationalsocialistiska arbetarepartiet förklarade sig anse att lokalerna i stort sett voro tillräckliga, men att klagomål framkommit över att befintliga lokaler på grund av politiska skäl ej stått till förfogande för deras respektive organisationer.

De fackliga och kulturella organisationerna, som tillfrågats, funno på det hela taget lokalbrist vara rådande i landet. Riksförbundet landsbygdens folk ansåg dock lokalbehovet vara rätt väl fyllt.

Sedan kommittén härefter tillfrågat de riksorganisationer, som funnit det befintliga lokalbeståndet otillfredsställande, i vilken utsträckning de voro beredda att lämna sin medverkan vid en förfrågan hos lokalavdelningarna angående lokalbehovet, utarbetades efter samråd med representanter för vissa riksorganisationer ett frågeformulär, som genom vederbörande riksorganisation utsändes till dess lokalavdelningar.

Detta frågeformulär utsändes till följande organisationers lokalföreningar, nämligen arbetarnas bildningsförbund, godtemplarorden, nationaltemplarorden, Sveriges blåbandsförening, nykterhetsorganisationen Verdandi, jordbrukarungdomens förbund, landsorganisationen i Sverige, Sveriges socialdemokratiska arbetarparti, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, ungsvenskarna, folkpartiets ungdomsförbund, svenska landsbygdens ungdomsförbund, Sveriges kommunistiska parti, Sveriges kommunistiska ungdomsförbund, syndikalistiska ungdomsförbundet och folkets husföreningarnas centralorganisation.

Sålunda ha omkring 20,000 frågeformulär utsänts till lokala föreningar i landet. Av dessa ha dock ej mera än omkring hälften besvarats.

Av de från föreningarna inkomna svaren, med undantag för Stockholms stad, äro 2,064 från lokalägande föreningar och de övriga cirka 8,000 från icke lokalägande föreningar.

Med hänsyn till den procent av de tillfrågade föreningarna som svarat torde den gjorda utredningen ej ens för de riksorganisationer, som dessa

föreningar tillhöra, giva annat än mycket summarisk överblick beträffande lokalförhållandena.

Kommittén har därför ansett lämpligt att såsom primärmaterial i utredningsarbetet betrakta de uppgifter, som inkommit från de kommunala myndigheterna, och att såsom komplettering härtill taga hänsyn till de resultat, vartill en sammanställning av föreningarnas material kunnat ge anledning.

Den av kommittén företagna undersökningen har visat, att samlingslokalerna i stor utsträckning äro otillräckliga eller ej ändamålsenliga för de anspråk, som med det allmänna föreningslivets nuvarande omfattning ställas på dem, liksom även att fullständig brist på lämpliga lokaler alltjämt förekommer i anmärkningsvärt stor omfattning.

Omkring 5,500 missionshus (varmed avses samtliga frikyrkolokaler) och nära 6,500 övriga lokaler ha redovisats.

Av de senare lokalerna utgöra nära 1,500 sockenstugor, kommunalrum och andra dylika lokaler. Enligt uppgifter användas av dessa 325 utslutande för kommunernas egna behov, 570 upplåtas endast till vissa föreningar och 460 stå till föreningslivets förfogande i allmänhet.

Beträffande skollokalers upplåtande till föreningsändamål ha nära 80 procent av kommunerna upplyst, att sådana upplåtelser äga rum. I vilken omfattning denna upplåtelse sker utan hänsyn till arten av föreningarnas verksamhet har dock som regel ej närmare angivits.

Av de över 600 redovisade församlingshusen och församlingssalarna upplåtas icke fullt 50 utan inskränkningar till det allmänna föreningslivet.

I 422 landskommuner saknas varje föreningslokal, om hänsyn ej tages till missionshus.

Från 1,275 kommuner har förklarats att man önskar statens medverkan för uppförande eller förbättring av samlingslokaler. Önskemålen gälla i 922 fall uppförande av allmänna lokaler (medborgarhus), i 330 fall uppförande av församlingshus och i 192 fall förbättring av redan befintliga lokaler.

De kommuner som framfört önskemål om statens medverkan för tillgodo-seende av lokalbehovet innefatta över hälften av landets befolkning och förekomma i varje län.

Kommittén framhåller, att man i våra dagar torde vara ense om att föreningslivet utgör en naturlig och oundgänglig del av det medborgerliga livet.

Under sådana förhållanden förefaller det naturligt, att frågan om de allmänna samlingslokalerna blir inte endast ett föreningslivets utan även ett samhällets intresse.

Kommittén yttrar därom att tillgången till samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, där medborgarna kunna samlas för att dryfta sina gemensamma angelägenheter, är ett behov som hör samman med hela vårt samhällsliv. Även om bristen på ändamålsenliga samlingslokaler i första hand kännes betungande för föreningarnas medlemmar i deras egen verksamhet, så förnimmes den dock starkt även av medborgarna i gemen. Kommitténs förfrågningar hos de kommunala och kyrkliga myndigheterna ha givit starka bevis därför. Detta gäller både städer och landsbygd. Det folkliga kulturarbete, till vilket statsmakterna på olika sätt lämna sitt stöd,

t. ex. det fria och frivilliga folkbildningsarbetets olika grenar, har ingen eller ringa möjlighet att tränga ut till de trakter, där samlingslokaler saknas eller där dessa äro olämpliga för sitt ändamål. De önskvärda strävandena att åt det offentliga nöjeslivet ge en högre standard och ett rikare innehåll äro verkningsslösa, därest icke lämpliga lokaler stå till förfogande på överkomliga villkor. Samhällets egen verksamhet skapar vidare understundom behov av allmänna samlingslokaler av annan karaktär än dem som samhället förfogar över i form av skolor och kommunalhus. På sina håll har man också börjat draga konsekvenserna därav genom uppförande av eller bidrag till s. k. medborgarhus eller kommunalhus av sådan karaktär att de utom rent administrativa lokaler även inrymma lokaler för föreningslivets skiftande behov.

Det enskilda föreningslivet äger säkerligen alltjämt ett starkt intresse för att så långt möjligt på egen hand söka tillgodose bygdernas behov av allmänna samlingslokaler. Denna föreningarnas självverksamhet bör inte heller på något sätt undanträngas eller försvåras. Men det är uppenbart, att det är ett allmänt intresse att skänka dessa strävanden samhälleligt stöd i större utsträckning än som hittills skett. Med den utbredning, föreningsväsendet nu tagit och varigenom det i en eller annan form kommit att omfatta flertalet medborgare, och med den betydelse, som det fått för vårt medborgerliga liv, kan icke en sådan stödverksamhet anses ligga utom ramen för samhällets, för statens och kommunernas uppgifter. Samhällets intresse av att bygdernas behov av allmänna samlingslokaler tillgodoses på ett ur medborgarnas synpunkt tillfredsställande sätt bör tvärtom vara så stort, att man bör kunna förutsätta kommunala initiativ till frågans lösning. Någon ändring av nu gällande bestämmelser om kommunernas befogenheter torde för den skull icke behöva ske; uppförande av eller bidrag till allmänna samlingslokaler till föreningsväsendets och det medborgerliga livets gagn lär enligt kommittén utan tvekan kunna hänföras till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter.

Stöd från det allmännas sida kan emellertid givas endast under sådana villkor, som betrygga det allmännas rätt. Detta gäller såväl i fråga om de ekonomiska förhållandena som beträffande lokalernas behövlighet, beskaffenhet och förvaltning. I den mån statens stöd lämnas i form av lån bör säkerhet ställas i byggnadens värde efter principer, som äro likartade med dem som gälla för andra former av statens låneverksamhet. Behovet av de lokaler, till vilkas uppförande eller förbättrande statens ekonomiska stöd begäres, bör granskas och bestyrkas av opartisk myndighet, och härvid komma de kommunala myndigheterna närmast i åtanke. I detta sammanhang uttalar kommittén den förhoppningen, att de kommunala myndigheterna komma att visa sådant intresse för lösningen av bygdernas lokalfrågor, att de i mån av förmåga verksamt bidra därtill.

Likaledes bör det vara angeläget att tillse, att de med det allmännas stöd åstadkomna samlingslokalerna fylla alla rimliga anspråk i fråga om yttre utseende och ändamålsenlig inredning. Byggnadskulturen på detta område lämnar för närvarande mycket övrigt att önska. De olika riksorganisationerna liksom även samfundet för hembygdsvård ha under den senaste tiden tagit lofvärda initiativ för att härvidlag åstadkomma en förbättring, och det måste även bli ett det allmännas intresse. Detsamma gäller om lokalernas ändamålsenliga planläggning, inredning och utrustning. De böra möjliggöra ett rikt nyanserat föreningsliv med dettas behov av studierum, bibliotek, anordningar för samkväm och fester, teater, filmföreläsningar och annat, som har betydelse såväl för föreningarnas eget arbete som för det medborgerliga livet i allmänhet. Den omständigheten att föreningslivet på

en ort ännu icke är så rikt utvecklat bör icke få utgöra ett skäl till alltför vittgående inskränkningar. I regel beror en dylik omständighet främst därpå att lämpliga lokaler icke stått till föreningarnas förfogande, och det bör ur det allmännas synpunkt vara av intresse att genom tillhandahållande av sådana bidraga till att föreningarnas arbete får ett rikare och mera uppfostrande innehåll. De sanitära förhållandena, som nu ofta äro bristfälliga och olämpliga, böra också ägnas uppmärksamhet. För tillgodoseende av det allmännas intresse i dessa olika hänseenden är en opartisk och sakkunnig granskning av upprättade ritningar och kostnadsberäkningar nödvändig. Det allmänna har dessutom viktiga intressen att bevaka ifråga om lokalernas förvaltning. Ett oefftergivligt villkor måste vara att de lokaler, som i någon form erhålla stöd från det allmänna, vare sig de ägas av enskilda föreningar, av för ändamålet särskilt bildade sammanslutningar eller av kommunala organ, stå öppna för alla på skäliga och lika villkor. Endast under sådana förutsättningar kunna de göra skäl för namnet allmänna samlingslokaler i den mening, som kommittén avser, och bli till gagn för det medborgerliga livet i allmänhet. Bidrag från det allmänna bör således icke kunna tillkomma en förening eller sammanslutning, som avser att uppföra eller iordningställa lokaler blott för sitt eget behov. Dylikt bidrag bör utgå endast under den förutsättningen att lokalerna opartiskt ställas till förfogande för ortens föreningsliv i allmänhet och för tillgodoseende av allmänt medborgerliga behov. En förbindelse därom bör därför ingå bland de villkor, som i övrigt stadgas för bidrag eller lån. Det allmänna bör även bereda sig möjlighet till kontroll över att detta och andra föreskrivna villkor uppfyllas. Detta kan ske dels genom föreskrift att för varje sådan samlingslokal skall finnas ett av statsmyndighet fastställt reglemente, innehållande bland annat bestämmelser om sättet för lokalens uthyrande och avgifterna därför, dels genom att bereda plats för av det allmänna utsedda representanter i föreningarnas styrelser eller vid revision av lokalernas räkenskaper och förvaltning och dels genom en av det statliga organ, som skall handhava låne- och bidragsverksamheten, föranstaltad inspektion.

Kommittén har alltså kommit till den uppfattningen, att staten bör lämna sitt stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivets behov. Sådant stöd bör lämnas såväl till kommuner, som vilja uppföra samlingslokaler i kommunal regi, som till enskilda sammanslutningar. Bidrag bör utgå såväl till uppförande av nya lokaler som till förbättring och ombyggnad av gamla. Det material, som kommittén på olika vägar insamlat, ger vid handen att i ett stort antal fall det nu befintliga lokalbeståndet till sin omfattning är tillräckligt såväl för föreningsverksamheten som för det allmänt medborgerliga livet på orten. I den mån anmärkningar här framställas, röra de lokalernas bristfälligheter ifråga om planläggning, inredning och utrustning, liksom i någon mån även beträffande deras opartiska öppethållande. Det är uppenbart, att man här bör söka att i första hand genom det allmännas stöd avhjälpa dessa brister och att det skulle vara olämpligt att genom att vägra lån och bidrag till restaurering av sådana lokaler tvinga fram en nybyggnad, som i och för sig är opåkallad. Utredningsmännen förorda även statligt stöd till ekonomisk sanering av sådana, för ortens föreningsliv nödiga lokaler, som för närvarande tyngas av en oskäligt stor skuldbörda. Ett sådant ingripande måste anses vara av särskild betydelse för att befärja strävandena till ett sunt och fostrande nöjesliv genom att lätta de

ekonomiska bördor, som nu många gånger tvinga föreningarna att i förvärvs- syfte anordna nöjestillställningar, som äro uppenbart olämpliga eller som förekomma i en för föreningslivet skadlig omfattning.

I enlighet med de givna direktiven har kommittén närmare övervägt frågan, huruvida samlingslokaler, som redan uppförts under statens och kommunernas medverkan, skulle kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för föreningslivets behov.

Av ifrågavarande lokaler utgöres det största antalet av skolhusen. Därjämte har staten lämnat bidrag till uppförande av en del kommunalhus såsom beredskapsarbeten.

Kommunerna ensamma ha även på sina håll uppfört medborgarhus. Ävenså äga kommunerna sockenstugor och kommunalrum samt i vissa fall församlingshus.

De kommunala lokalerna ha hittills i regel uppförts av kommunerna själva och på deras egen bekostnad. Undantagen utgöras av de kommunalhus och medborgarhus, vilka utförts som beredskapsarbeten och till vilka staten lämnat bidrag, samt av de under senaste år nybyggda skolhusen, till vilka statsbidrag utgått. De kommunala lokalerna, med undantag av skolhusen, ha uppförts uteslutande för att tillgodose kommunernas behov av lokaler för sin administration och för sammanträden med stämmor och fullmäktige. De ha således icke tillkommit med tanke på föreningslivets särskilda behov. Härav följer också att de i regel icke kunna tillfredsställa de önskemål i fråga om lokalernas disposition och inredning, som uppställas från föreningslivets sida. De bli tillräckliga endast för vissa grenar av det samma, men för det egentliga föreningslivet torde de framstå endast som nödfallslokaler. De kommunala lokalerna, särskilt kommunalrum och sockenstugor, torde redan nu i stor utsträckning upplåtas till sådant föreningsliv och sådana offentliga sammanträden, för vilka de lämpa sig. Bestämmanderätten över i vilken utsträckning och på vilket sätt detta skall ske är nu förbehållet de kommunala myndigheterna. Kommittén har den uppfattningen att denna kommunernas självbestämmanderätt alltjämt bör bibehållas. Det är givetvis av största betydelse att denna utövas såväl med beaktande av de lokalmöjligheter, vilka i övrigt finnas på orten, som med iakttagande av en fullt opartisk prövning. I en ort, där inga andra lokaler lämpligen finnas att tillgå, kunna anspråken på tillträde till kommunens lokaler resas med större fog. I de fall, där upplåtelse av kommunala lokaler till föreningslivet lämpligen kan ske, bör opartiskhet iakttagas. Att de styrande i kommunen, såsom i en del fall uppgivits till utredningen, vägra upplåtelse av för föreningslivet fullt lämpliga lokaler till visst slag av föreningsverksamhet, särskilt till politisk sådan, synes ej vara riktigt. Desto mera anmärkningsvärt är givetvis att vissa politiska föreningar utestängas från kommunens lokaler, medan politiska föreningar av annan meningsriktning erhålla tillgång till lokalerna. Utredningsmännen anse det över huvud taget otillfredsställande att en förening endast därför att den sysslar med politik skall behandlas ogynnsammare än övriga i orten verkamma föreningar. I ett demokratiskt samhälle måste enligt utredningsmännens förmenande den politiska upplysningsverksamheten vara av sådan betydelse att de politiska föreningarna, oavsett vilken meningsriktning de företräda, böra vara berättigade till samma hänsynstagande från myndigheterna som andra organisationer. När det gäller med kommunens medel uppförda lokaler ha dessa tillkommit med tillhjälp av samtliga skattebetalare inom kommunen. Att vägra upplåtelse till vissa grupper av kommunens invånare synes där-

för vara att träda medborgarnas befogade anspråk för nära. Är det fråga om kommunala lokaler, till vilka även staten bidragit med medel, synes förfarings sättet att utestänga vissa organisationer ännu mindre förenligt med befolkningens rimliga krav.

Några lagstiftningsåtgärder om skyldighet för kommunerna att upplåta lokaler för föreningslivet finner emellertid kommittén varken lämpliga eller nödvändiga. Ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten på detta område torde närmast komma att motverka det ökade hänsynstagande till föreningslivets lokalbehov, som kommittén vill befrämja. Därest kommitténs förslag vinner statsmakternas gillande och de lokaler, som därefter uppföras med bidrag av statsmedel, således komma att i princip stå öppna för alla, torde i det allmänna medvetandet så småningom ingå den föreställningen, att det är en samhällelig förpliktelse för kommunerna att i möjligaste mån ställa till förfogande även andra lokaler än de, som tillkommit med statens medverkan.

Vidkommande skollokaler vill kommittén framhålla, att de i regel icke äro lämpliga som samlingslokaler vare sig ur föreningslivets eller ur skolornas egna synpunkter. Där lokalfrågan ej kan ordnas på annat sätt — såsom t. ex. i smärre och avlägset belägna byar eller trakter — böra dock skollokaler stå till förfogande för föreningslivet. Upplåtelse bör givetvis ske på sådana villkor att den ej vållar större olägenhet för undervisningen eller för den lärarpersonal, som har sin bostad i skolhusen.

Såsom en övergångsform vill kommittén dessutom förorda, att skollokaler, på platser där ej andra lokaler finnas tillgängliga, i större utsträckning än vad som nu synes ske upplåtas för föreningslivet och i all synnerhet för studiecirkelverksamheten. Därvid bör iakttagas, att upplåtelsen sker under villkor, som ej onödigtvis inkräkta på föreningarnas utövande av sin verksamhet. I de fall, där endast skolans avklädningsrum upplåtits eller där föreningen ej fått avhandla andra frågor än sådana, som på förhand underställts en kommunens representant, anse utredningsmännen, att föreningarna med fog kunna göra gällande, att vederbörande kommunala myndighet kringgårdar föreningslivet med alltför hämmande restriktioner.

Särskild uppmärksamhet torde böra ägnas frågan om det fria och frivilliga folkbildningsarbetets lokalbehov. Såväl i kommunernas som i de tillfrågade föreningarnas svar på kommitténs frågeformulär har i ett flertal fall särskilt påpekats de svårigheter, som med nuvarande lokaltillgång möta för föreningarnas studiearbete. Man kan också av det insamlade materialet utläsa, att studieverksamheten på många platser för en tynande tillvaro eller rent av helt ligger nere på grund av saknad av lokaler.

Lika väl som samhället nu sörjer för skolundervisning åt det uppväxande släktet torde det ligga i det allmännas intresse att även för de vuxna tillhandahålla ökade bildningsmöjligheter. Det borde därför kunna sättas ifråga om inte kommunerna för att gynna detta bildningsarbete skulle kunna ställa lokaler hyresfritt till förfogande. Såsom framgår av det material, som inkommit till utredningen, sker detta redan i en del kommuner därigenom att skollokaler få disponeras för studieändamål utan någon hyresavgift.

Med den principiella inställning som kommittén intagit, nämligen att det måste anses vara ett samhälleligt intresse att medverka för tillgodoseendet av föreningslivets lokalbehov kan kommittén ej förorda, att staten inskränker sig till att lämna hjälp till ifrågavarande ändamål allenast under kristider. Statens bidragsverksamhet beträffande samlingslokaler bör enligt utredningsmännens förmenande bliva en normal företeelse.

Utredningsmännen anse i likhet med 1936 års utredning angående beredskapsarbeten, att det möjligen kan vara lämpligt att vid en kris hålla ökningen av anslagen till de normalt bidragsberättigade arbetena inom snäva gränser och låta även dylika arbeten, i den mån de ur arbetslöshetssynpunkt äro särskilt angelägna, erhålla bidrag från de särskilda arbetslöshetsanslagen.

Kommittén har även dryftat frågan om i vad mån det förändrade världsläget inverkar på vårt lands möjligheter att åtaga sig nya ekonomiska förpliktelser för fullgörande av uppgifter av här angiven art. Kommittén håller emellertid före, att, om framdeles en lågkonjunktur med åtföljande arbetslöshet skulle inträda, erfarenheten från den senaste krisen visar, att en av det allmänna stödd byggnadsverksamhet avsevärt medverkar till produktionens vidmakthållande. I den byggnadsverksamhet, som kan såsom kommunalt beredskapsarbete förväntas, synes därför byggandet av erforderliga samlingslokaler också ha sin givna plats. Skulle därvid en viss tvekan förefinnas, om direkta anslag redan nu böra ifrågakomma, synes det under alla förhållanden vara ändamålsenligt, att statsmakterna besluta om den yttre ram och form för verksamheten som erfordras. Då samhället i denna tid gång efter annan påkallar ej blott den enskildes utan även organisationers medverkan för de mångahanda uppgifter, krisläget skapar, är det också av vikt att de berörda organisationerna icke hämmas i denna sin verksamhet.

Icke minst i allvarliga kristider är det betydelsefullt, att medborgarna i ett land med demokratiskt statsskick icke av brist på samlingslokaler hämmas i sina möjligheter att överväga och dryfta de krävande spörsmål, som då ständigt anmäla sig.

Eftersom statens medverkan avser att främja strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten, har förslaget utformats till att gälla sådana lokaler, som på något sätt kunna tjäna dessa behov.

Vid beräkningen av beloppet för statens medverkan skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Kommittén föreslår, att statens medverkan till *kommuner* vid uppförande av allmänna samlingslokaler lämnas i form av bidrag. Detta bidrag föreslås kunna utgå med högst 25 procent av byggnadskostnaderna vid nybyggnad eller ombyggnad samt av köpesumman vid inköp av äldre byggnad. Kunna verkligt bärande skäl framför allt ur synpunkten av kommunens ekonomiska förhållanden anföras, bör statsbidraget kunna höjas till högst 40 procent.

Kommittén har ansett, att där så befinner lämpligt bör även *en enskild förening, bolag eller stiftelse* kunna erhålla hjälp av staten. Detta bör kunna ske beträffande såväl nybyggnad som redan befintlig samlingslokal, vilken ej kan på tillfredsställande sätt utnyttjas för föreningslivet, vare sig detta beror på att lokalen är i behov av förbättring eller att ägaren med hänsyn till ekonomiskt trångmål är nödsakad att uthyra den till ändamål, som äro för föreningslivet främmande men för vilkas tillgodoseende kan betingas högre hyra än vad föreningarna i allmänhet förmå erlägga. Det måste för-

utses, att en kommun av en eller annan anledning kan komma att ställa sig likgiltig för avhjälpande av ett uppenbart lokalbehov eller att detta behov bättre kan tillgodoses genom en förening eller en sammanslutning av föreningar. I sådana fall anser kommittén att enskilt initiativ för nyförvärv av lokal bör erhålla det allmännas stöd.

Oavsett huruvida syftet att erhålla tillfredsställande samlingslokaler i orterna ernås genom kommunalt eller genom enskilt initiativ, synes statshjälpen i de särskilda fallen böra vara något så när likvärdig. Å andra sidan kräver emellertid statsintresset garantier för, att hjälpen icke endast temporärt utan på ett i möjligaste mån permanent sätt kommer föreningslivet till fromma. Därför torde hjälpen, då den skall avse lokaler i enskild ägo, böra lämnas icke i form av engångsbidrag utan i form av in-teckningslån på särskilt förmånliga villkor.

Kommittén föreslår sålunda, att i dessa fall lån må utgå med högst 50 procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, samt att lånet skall till ena hälften utgöras av en räntefri stående del och till andra hälften av en amorteringsdel, dock att i fråga om lån till hjälp vid ombyggnad den räntefria stående delen må kunna uppgå till högst fyra femtedelar av lånesumman. Amorteringsdelen föreslås skola förräntas efter en räntefot, som med minst $\frac{1}{4}$ procent skall överstiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under budgetåret närmast före det, varunder lånet beviljats, samt skall vara slutamorterad inom en efter de särskilda förhållandena lämpligen avpassad tid, vilken i fråga om lån för nybyggnad satts till högst tjugufem år och beträffande andra lån i regel bör vara kortare. Ehuru amorteringsdelen således icke kan sägas innefatta ett direkt understöd, måste dock lånet till denna del bliva vederbörande till god hjälp därigenom, att såsom säkerhet för detsamma kunna lämnas in-teckningar i den samlingslokalerna inrymmande fastigheten ända upp till 90 procent av fastighetens värde.

Den ur understödssynpunkt betydelsefullaste delen av statslånet utgöres av den räntefria stående delen, vilken maximerats efter samma grunder som för normalfallen skulle gälla beträffande bidrag till kommuner och vilken är avsedd att kunna efter den fastställda amorteringstidens utgång helt eller delvis efterskänkas. På ett beslut om efterskänkande bör inverka icke endast lånetidens längd utan även hur låntagaren under lånetiden förvaltade lokalerna och hur dessa kunna förväntas komma att bliva förvaltade under en något så när överskådlig framtid. Prövningen av dylika ärenden bör ske med beaktande i främsta rummet därav, att efterskänkandet är avsett som gottgörelse för att låntagaren under viss något så när långvarig tid på förmånliga villkor ställt sina lokaler till föreningslivets förfogande. För att denna gottgörelse, då fråga är om lån för en kanske förhållandevis föga kostsam ombyggnad, icke skall bliva alltför obetydlig, har beträffande dylika lån den räntefria stående delen föreslagits kunna utgöra ända till fyra femtedelar av lånet.

Beträffande organisationen föreslår kommittén att ärendena handläggas av statens byggnadslånebyrå.

I detta sammanhang framhåller kommittén önskvärdheten av ett närmare övervägande, huruvida byrån även skulle kunna utöva en upplysande och rådgivande verksamhet i byggnadstekniska frågor. Kommittén förmenar, att tillgången till erforderlig teknisk sakkunskap hos den centrala myndigheten för lokalföretagarna skulle i avsevärd mån komma att bidra till den lämpligare planering och inredning av samlingslokaler, som åsyftas med de av kommittén föreslagna åtgärderna.

Såsom villkor för erhållande av bidrag eller lån bör föreskrivas skyldighet för vederbörande att förvalta lokalerna enligt ett av länsstyrelsen fastställt reglemente samt att rörande förvaltningen underkasta sig statlig kontroll. Därjämte må såsom ytterligare villkor vid lån kunna föreskrivas, att kommunen skall äga utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta lokalerna, eller revisor att granska sagda förvaltning.

Kommittén har funnit det ogörligt att framlägga någon beräkning av de kostnader som det skulle medföra att förse landet med erforderliga och tillfredsställande samlingslokaler.

Vidkommande de ekonomiska konsekvenserna av statens medverkan på ifrågavarande område anser kommittén att desamma ej behöva ingiva några farhågor, om verksamheten genomföres som ett försök och medel som härtill anvisas bliva av reservationsanslags natur. Sedan erfarenhet vunnits efter de första årens verksamhet, blir medelsbehovet uppenbarligen beroende av dels i vilken takt statsmakterna anse lämpligt att genomföra en genomgående förbättring av lokalförhållandena i hela landet och dels i vilken utsträckning de anse, att verksamheten bör anpassas med hänsyn till det allmänna konjunkturläget.

Beträffande medelsanvisningen till den föreslagna verksamheten torde medel böra anvisas till dels en statlig utlåningsfond för enskilda lokalföretag och dels ett anslag för bidrag till kommuner, därvid båda medelsanvisningarna böra ske i form av reservationsanslag.

Med hänsyn till behovet av upplysningsverksamhet på ifrågavarande område torde medel böra ställas till förfogande för uppgörande av typritningar samt för utarbetande och tryckning av byggnadstekniska anvisningar.

Såsom tidigare antytts torde det vara lämpligt att statens hjälpverksamhet för allmänna samlingslokaler i början erhåller karaktär av försöksverksamhet. Vid igångsättandet härav bör man enligt kommitténs mening framgå med försiktighet, varefter det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att till kommande budgetår taga initiativ till en utökad verksamhet om behov därav skulle visa sig uppstå. Kommittén har därför för sin del stannat vid att föreslå att för första budgetåret för ändamålet anvisas 2 miljoner kronor, därav hälften avses för kommunernas behov och hälften för de enskilda föreningarna. Enligt kommitténs uppfattning bör av praktiska skäl företräde i någon mån givas åt de lokalföretag, som uppföras i kommunernas regi.

Därjämte tillkomma de kostnader vartill en utökning av byggnadslånebyråns verksamhet kommer att föranleda.

Kommittén har utarbetat förslag till kungörelse om bidrag och lån av statsmedel för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler, vilket förslag torde få fogas såsom bilaga till detta protokoll, *bilaga A*.

Yttranden.

Förslaget tillstyrkes i princip av *statskontoret, egnahemsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län.*

Yttrandena, vilka avgåvos hösten 1939, präglas dock i regel av tveksamhet rörande lämpligheten att under för handen varande förhållanden påbörja statsbidragsverksamhet för ändamålet. I åtskilliga i princip tillstyrkande yttranden avstyrkes förslaget med hänsyn till rådande statsfinansiella läge.

Statskontoret föreslår, att de föreslagna åtgärderna tills vidare böra inordnas i det i beredskapssyfte uppgjorda arbetsanskaffningsprogrammet och vill därför icke motsätta sig att anslag för ändamålet upptages å allmän beredskapsstat. Enligt ämbetsverkets mening bör emellertid behovet av samlingslokaler avvägas mot behovet av bostäder, då det gäller att skapa arbetstillfälle genom statssubvention för byggnadsverksamhet.

Egnahemsstyrelsen anser i likhet med kommittén, att tillkomsten av samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, motsvarar ett viktigt behov i vårt samhällsliv. De statliga åtgärderna på förevarande område torde lämpligen kunna anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att det måste anses svårt att för närvarande överblicka den omfattning statens tilltänkta understödsverksamhet i förevarande avseende kan komma att taga, varför styrelsen vill understryka den i betänkanget framförda meningen, att denna statliga hjälpverksamhet bör igångsättas i viss begränsad omfattning för vinnande av erfarenhet på området. Det vore av vikt att nya skolanläggningar allmänt planlades med tanke på möjligheten att användas till samlingslokaler. Härigenom skulle otvivelaktigt i någon mån kunna begränsas de väsentliga kostnader, som genomförandet av de av utredningen föreslagna åtgärderna skulle medföra, och därjämte vinnas en större spridning av lokalerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län har icke funnit anledning till någon principiell erinran i vad förslaget avser bidrag och lån av statsmedel. I författningstexten bör emellertid klart komma till uttryck att det statliga stödet skall begränsas till fall, där förhållandena icke medgiva behovets tillgodoseende därförutan. Länsstyrelsen anser självfallet, att berörda stödverksamhet icke bör igångsättas i nuvarande statsfinansiella läge.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Den företagna utredningen utvisar tydligt, att behovet av allmänna samlingslokaler är stort, och att detta behov icke torde kunna på ett ändamålsenligt sätt tillgodoses utan medverkan i en eller annan form från det allmännas sida. Då utredningsmännens förslag i stort sett synes innebära en tillfredsställande lösning av frågan, har länsstyrelsen intet att erinra mot förslaget. Emellertid torde frågan icke kunna sägas vara av den överhängande betydelse, att staten under nu rådande

statsfinansiella läge bör ikläda sig med förslaget realiserande förenade kostnader, varför med genomförandet av utredningsmännens förslag synes tills vidare böra anstå.

Länsstyrelsen i Östergötlands län. Med hänsyn till den omfattning föreningslivet i våra dagar äger samt dess i många hänseenden samhälligt gagnande verksamhet ävensom till föreningarnas ofta begränsade ekonomiska resurser, vill det synas länsstyrelsen billigt, att det allmänna i viss utsträckning träder hjälpande emellan för tillgodoseende av behovet av allmänna samlingslokaler. Från denna synpunkt sett anser sig länsstyrelsen böra tillstyrka fastställelse i huvudsak av kommitténs förslag. Om länsstyrelsen således i princip gillar förslaget, innebär detta icke, att samma förslag enligt länsstyrelsens uppfattning omedelbart bör genomföras. Länsstyrelsen är för sin del av den åsikten, att behovet av samlingslokaler icke är av så trängande beskaffenhet, att statsverket under nu rådande förhållanden bör ikläda sig ekonomiska uppoffringar för ändamålet, åtminstone icke med mindre starka skäl av arbetsmarknadsnatur komma att tala därför.

Länsstyrelsen i Kalmar län. Utan tvivel har behovet av allmänna samlingslokaler för tillgodoseende av såväl olika fackliga och politiska organisationers som ock ideella föreningars med skilda folkbildningsuppgifter berättigade intressen inom vårt land gjort sig starkt gällande, särskilt på landsbygden, vilket och framgår av det införskaffade utredningsmaterialet. Länsstyrelsen har ej funnit anledning till erinran mot förslaget. Med hänsyn till det numera förändrade ekonomiska läget inom landet samt rådande ovissa förhållanden i övrigt synas emellertid några åtgärder för närvarande ej böra vidtagas för bringande till verkställighet av utredningens förslag.

Länsstyrelsen i Malmöhus län. Det är otvivelaktigt, att svårigheter ofta möta för tillgodoseende av behovet av byggnader för sammankomster av olika slag. Stöd från det allmänna sida torde i stort sett ej kunna undvaras, om en tillfredsställande ordning på detta område skall uppnås. De av kommittén föreslagna beloppen kunna anses i och för sig väl avpassade och motsvara en försiktig avvägning. Emellertid kan det ifrågasättas, hurvida det är riktigt, att statsmedel för närvarande tagas i anspråk för ändamålet. Länsstyrelsen anser, att med anslag bör tills vidare anstå.

Länsstyrelsen i Hallands län. Att i nuvarande tidsläge, för tillgodoseende av det i och för sig ingalunda oviktiga behovet av allmänna samlingslokaler anlita medel, som i första rummet böra användas för långt angelägnare ändamål, särskilt försvarets snara iståndsättande, finner länsstyrelsen icke böra ifrågakomma. Först sedan tiderna åter bliva normala, torde åtgärder i nu ifrågavarande syfte böra vidtagas. Under denna förutsättning finner länsstyrelsen i stort sett icke anledning till erinran mot ifrågavarande författningsförslag.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Utredningens omdöme om bristen på samlingslokaler gäller även i länet. Länsstyrelsen biträder utredningsmännens mening, att ekonomiska stödåtgärder från statsmakternas sida äro både berättigade och önskvärda. Anslag för understödjande av allmänna samlingslokaler skulle vara särskilt betydelsefullt just för närvarande ur evakuerings- och arbetslöshetssynpunkt. Enligt länsstyrelsens mening är det långt viktigare att det stöd, som lämnas, kommer nya, ändamålsenliga samlingslokaler — å landsbygden gärna av bygdegårdstyp — till godo, än att ekonomisk hjälp lämnas för lättande av skuldbördan hos föreningar, vilka redan äga lokaler.

Länsstyrelsen i Ålvsborgs län tillstyrker det föreliggande förslaget i princip. Det är enligt länsstyrelsen beklämande att, när slutligen ett utarbetat och antagbart förslag föreligger, de ekonomiska förhållandena så försämrats, att

man ej kan tänka på förslaget omedelbara förverkligande. För att emellertid något skall kunna åtgöras även under nuvarande kris, bör möjlighet beredas till ny- och ombyggnader av samlingslokaler med medel på beredskapsstat.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län. Föreliggande lokalbehov torde svårligen kunna tillgodoses utan stöd från det allmännas sida. Även om det alltså får anses önskvärt, att statsmedel på sätt som föreslagits må ställas till förfogande för anläggning eller anordning av allmänna samlingslokaler, finner sig länsstyrelsen likväl i nuvarande läge, då det måste anses synnerligt angeläget att iakttaga återhållsamhet beträffande inrättande av nya statliga hjälpformer, icke kunna tillstyrka förevarande förslag härom. Länsstyrelsen anser de föreliggande förslagen icke eller i allt fall icke för närvarande böra föranleda till någon vidare åtgärd.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att otvivelaktigt har den fortskridande samhällsutvecklingen låtit behöva av lokaler för sammankomster av olika slag framträda med allt större styrka. Länsstyrelsen har ofta funnit, att i åtskilliga fall svårigheter att anskaffa lokaler förelegat. Befintliga lokaler ha därjämte icke sällan varit bristfälliga samt till synes uppförda utan medverkan av sakkunniga. Även om goda skäl sålunda finnas för den uppfattningen, att samhället bör lämna sitt stöd åt strävandena att åstadkomma samlingslokaler, finner länsstyrelsen emellertid, att på grund av det rådande världsläget vårt land för närvarande svårligen kan åtaga sig några nya ekonomiska förpliktelser för fullgörandet av uppgifter av här angiven art, vilka dock måste anses mindre trängande i jämförelse med andra aktuella behov, framförallt av beredskapsnatur.

Länsstyrelsen i Örebro län. Det är otvivelaktigt en angelägenhet av vikt att inom de olika kommunerna finnas lokaler där särskilt sysslös ungdom kan erhålla möjlighet till uppfostrande samvaro samt studie- och annat bildningsarbete, allt givetvis under erforderlig kontroll till förebyggande av missbruk. Icke förty torde under nuvarande kristid medel icke kunna beredas för detta ändamål. Länsstyrelsen måste därför hemställa, att förevarande fråga måtte tills vidare få vila.

Länsstyrelsen i Västmanlands län. Tillgången på goda och välbelägna samlingslokaler torde få anses vara en så viktig faktor i kulturutvecklingen, att det allmänna på ett eller annat sätt bör träda till för att i erforderliga fall underlätta tillskapandet av ändamålsenliga samlingslokaler. Länsstyrelsen vill för sin del i princip godtaga det framlagda förslaget. Med förslagets genomförande bör dock tills vidare anstå, då det nuvarande tidsläget icke lär lämpa sig för investeringar av statsmedel för sådana ändamål som det nu ifrågavarande.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har icke något att erinra emot det av kommittén framlagda förslaget.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län delar kommitténs uppfattning att samhället synes i någon form böra lämna sitt stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler. Detta bör dock icke få påkallas i annat fall, än då lokalproblemet icke kan på ett tillfredsställande sätt lösas av en kommun, ett kommunalförbund eller därstädes verksamma organisationer av förenings natur.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län finner förevarande förslag för länets vidkommande lämpligt och väl ägnat att, därest det statsfinansiella läget så medgiver, upphöjas till lag.

Länsstyrelsen i Jämtlands län delar i princip utredningsmännens uppfattning om önskvärdheten av stöd från statens sida. Det synes dock länsstyrelsen som om frågan om åtgärder utan allt för stora olägenheter skulle

kunna få anstå i avvaktan på huru förhållandena komma att gestalta sig. Den speciella bidragsform som föreslagits torde icke helt lämpa sig för stödåtgärder under krisförhållanden och tillräcklig anledning att ur berörda synpunkter påskynda förslaget framläggande torde knappast föreligga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att emot tanken att genom statsunderstöd tillgodose behovet av allmänna samlingslokaler är väl icke i och för sig något att erinra. Emellertid måste dock i förhållande till andra behov, som på grund av det nu förändrade tidsläget påkalla statens intresse, denna fråga anses mindre angelägen och följaktligen böra anstå till dess normala tider inträtt.

Länsstyrelserna i Kronobergs och Västerbottens län tillstyrka en statlig verksamhet i begränsad omfattning.

Länsstyrelsen i Kronobergs län. Med full förståelse för föreningslivets vikt och betydelse synes det emellertid länsstyrelsen, att en statens bidragsverksamhet i den omfattning, som av utredningen föreslagits, skulle komma att medföra ekonomiska konsekvenser av oöverskådlig räckvidd. Med hänsyn såväl härtill som det förhållandet att åtminstone kommunernas behov av allmänna samlingslokaler enligt av utredningen lämnade uppgifter kan anses vara någorlunda väl tillgodosett torde anledning förefinnas att taga under övervägande, huruvida icke den föreslagna stödverksamheten kunde inskränkas till endast vissa grenar av föreningslivet. Endast i hänseende till hembygdsföreningar anser sig länsstyrelsen kunna i princip tillstyrka utredningens förslag. Skulle emellertid Kungl. Maj:t anse, att utredningens förslag i dess helhet omedelbart bör läggas till grund för lagstiftning i ämnet, vill länsstyrelsen under alla omständigheter hemställa, att lagstiftningens tillämpning måtte uppskjutas till sådan tidpunkt, då det statsfinansiella läget kan medgiva stödverksamhetens fullföljande på föreslaget sätt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län kan icke tillstyrka att städerna skola bliva delaktiga av den understödsverksamhet, som innefattas i förslaget. Länsstyrelsen kan ej heller tillstyrka att sådant stöd skall kunna utgå till förbättring av byggnader i samhällen, som äro lyckliga nog att redan äga möteslokaler.

I princip avvisande ställa sig *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Gotlands, Blekinge och Kristianstads län.*

Överståthållarämbetet. Den verkställda utredningen har otvivelaktigt givit vid handen, att åtminstone på vissa håll brist föreligger på lämpliga samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten. Emellertid synes frågan om samlingslokaler till sin natur vara en så utpräglad lokal angelägenhet, att det i första hand bör ankomma på kommunerna eller de enskilda sammanslutningarna att vidtaga åtgärder för bristens avhjälpande. I varje fall synes det mindre lämpligt, att staten under nu rådande förhållanden ikläder sig några ekonomiska förpliktelser i detta avseende. Därest statens medverkan till lokalfrågans lösning anses önskvärd, torde denna medverkan i första hand böra lämnas på det sätt, att åtgärder vidtagas för att möjliggöra att redan befintliga lokaler i större utsträckning än hittills varit fallet hållas tillgängliga för föreningslivet.

Länsstyrelsen i Uppsala län avråder från statsbidrag under nu rådande förhållanden. I vad mån en önskvärd utveckling av föreningsväsendet skulle påverkas av statlig understödsverksamhet, kan enligt länsstyrelsen icke med säkerhet bedömas.

Länsstyrelsen i Jönköpings län kan ej tillstyrka förslaget. Det torde enligt länsstyrelsen få anses uppenbart, att det icke kan vara en statsangelägenhet att under sådana former, som här föreslagits, lämna bidrag till berörda

ändamål. Även i betraktande av det statsfinansiella läget nu och inom överskådlig tid lära anslag av sådan art vara uteslutna. Enligt länsstyrelsen måste ifrågavarande stödverksamhet anses ligga utom ramen för kommunernas gemensamma hushållningsuppgift. Såvitt länsstyrelsen kan förstå, torde med befintlig tillgång till lokaler, som må kunna användas för ändamålet, något mera framträdande behov knappast kunna påvisas. Med denna inställning finner länsstyrelsen icke nödigt att ingå på förslaget detaljer.

Länsstyrelsen i Gotlands län vitsordar för egen del att inom länet förefinnes behov av nya allmänna samlingslokaler. Den nu föreslagna stora utvidgningen av statens understödande verksamhet måste dock inge stora betänkligheter. Särskilt under nuvarande tidsförhållanden synes det ur statsfinansiell synpunkt icke vara tillrådligt att staten engagerar sig i en understödsverksamhet av nu föreslagen omfattning.

Länsstyrelsen i Blekinge län ifrågasätter lämpligheten att över huvud taget göra tillhandahållandet av samlingslokaler till en offentlig förvaltningsuppgift med efterföljande omfattande statskontroll. I särskilt ömmande fall står fortfarande såsom hittills den utvägen till buds att låta staten träda hjälpare emellan på det sätt att samlingslokaler uppföras såsom beredskapsarbeten. Länsstyrelsen vill med styrka framhålla, att det statsfinansiella läget i allt fall torde utesluta möjligheten av att det framlagda förslaget för närvarande realiseras.

Länsstyrelsen i Kristianstads län förmenar, att det behov av allmänna samlingslokaler i länet, som icke kan fyllas utan statligt ingripande, icke torde vara särskilt framträdande. Enligt länsstyrelsens mening är det heller icke lämpligt att annat än i undantagsfall statligt subsidiera en verksamhet, som uppbäres av ett så starkt enskilt och kommunalt intresse som fallet är med föreningslivet här i landet. Efter det betänkandet avgavs hava dessutom förhållandena i olika hänseenden undergått en så radikal förändring, att det icke synes kunna komma ifråga att under överskådlig tid belasta staten med de säkerligen mycket betydande utgifter, som med lagförslagets antagande äro förenade. Länsstyrelsen hemställer därför att med förslagets framläggande för riksdagen måtte få anstå.

Byggnadslånebyrån anser, utan att underskatta den stora kulturella betydelsen av att allmänna samlingslokaler finnas tillgängliga i erforderlig utsträckning, att anskaffning av sådana lokaler med stöd av statsmedel hör till sådan verksamhet, som bör anstå, tills mera normala förhållanden inträtt. Byrån håller före att statens stöd åt byggnadsverksamheten väsentligen bör avse bostadsproduktion för att vinna — förutom den arbetsmarknadspolitiska effekten — ökad möjlighet att tillgodose behovet av bostäder till skäligen priser. Byrån finner det så mycket mera angeläget att icke nu binda statsmedel, som byrån befarar, att kommunerna under rådande förhållanden näppeligen inrikta sin verksamhet på att bygga samlingslokaler och att vidare svårigheten för enskilda sammanslutningar att anskaffa det kapital, som erfordras utöver statligt lån, kommer att lägga hämsko på verksamheten med påföljd, att medlen till stor del icke tagas i anspråk och arbetsmarknaden blott i ringa mån främjas. Då byggnadslånebyrån vågar utgå från att förslaget icke nu anses böra bliva förverkligat, torde det icke vara nödvändigt för byrån att yttra sig över förslagets enskildheter.

Av de 105 *kommuner*, som ha begagnat sig av lämnat tillfälle att avgiva yttrande över förslaget, äro 21 städer, 4 köpingar, 2 municipalsamhällen och 78 landskommuner.

Det stora flertalet av kommunerna ha vitsordat behovet av samlingslokaler och icke haft något att erinra mot det framlagda förslaget.

Jag anför här några yttranden av kommunala myndigheter, som med närmare motivering tillstyrkt förslaget.

Stockholms stad. Stadsfullmäktige beslöto utan omröstning med bifall till stadskollegiets hemställan — med överlämnande av fastighetskontorets utlåtande — förklara sig icke hava något att erinra mot förslaget. Fastighetskontoret hade i sitt utlåtande funnit utredningen väl ägnad att belysa lokalförhållandena för den föreningsverksamhet, som bedrives inom landet i dess helhet, samt att klarlägga det behov av samlingslokaler, som anses böra tillgodoses under medverkan av det allmänna. Det i utredningen framförda förslaget hade kontoret funnit i sin principiella uppläggning riktigt. Förslaget vore enligt kontoret tillfredsställande ur de synpunkter, staden hade anledning anlägga på hithörande frågor. Fem reservanter i stadskollegiet anförde följande.

Samlingslokalfrågor synas till sin natur vara utpräglat lokala angelägenheter, vilkas lösande bör ankomma på enskilda sammanslutningar eller personer eller på vederbörande ortsmyndigheter. Att göra tillhandahållandet därav till en offentlig förvaltningsuppgift med åtföljande statskontroll är varken påkallat eller ens lämpligt. För övrigt torde det numera föreliggande angelägnare uppgifter för stat och kommun än förevarande, om en försvinnande högkonjunktursmentalitet vittnande projekt.

Danderyds kommun anser att åtgärder äro synnerligen behövlige. Med förslaget synes ifrågavarande behov bliva till det väsentligaste tillgodosett under betryggande former, vadan åtgärder i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget tillstyrkes, för så vitt de ekonomiska förhållandena det medgiva.

Enköpings stad. Då de allmänna synpunkterna i betänkandet äro värda allt beaktande och lokalbristen både i länet och staden är uppenbar samt då slutligen de förslag till lösning av lokalbristen, som betänkandet anvisar, synas ägnade att på rimligt sätt under ekonomiskt acceptabla former tillgodose lokalbehovet, tillstyrkes bifall till förslaget. Staden förutsätter, att förslaget nu upphöjes till lag, vars ikraftträdande dock bör uppskjutas, tills det allmänna tidslaget erbjuder möjlighet härför.

Eskilstuna stad har ingen erinran, då de sakkunniga synas hava löst frågan på ett både för samhället och dess invånare tillfredsställande sätt.

Åtvids kommun anser, att behovet av lokaler i våra kommuner, framförallt för de mindre landskommunernas vidkommande, torde vara ganska allmänt. Otvivelaktigt skulle såväl kommuner som enskilda både direkt och indirekt stimuleras till sådan byggnadsverksamhet, om de kunde erhålla statsbidrag härtill.

Kalmar stad har icke någon erinran, då statens medverkan blott är avsedd att stimulera såväl kommuner som enskilda till initiativ och icke innebär någon förpliktelse för kommunerna.

Visby stad tillstyrker förslaget, då skäl för erinringar ej funnits, utan det tvärtom i hög grad funnits önskvärt, om det kunde komma till utförande.

Öljehults kommun tillstyrker förslaget, under framhållande av att i första hand hänsyn bör tagas till behovet på landsbygden, där statens medverkan är av vitalt intresse för främjandet av olika arter av föreningsverksamhet.

Ljungs kommun har intet att erinra mot statens stöd men framhåller, att det är av väsentlig betydelse att redan från början klarare ges uttryck åt vilka syften, som skola gynnas genom lokalerna.

Västerås stad. Förslaget synes i stort sett väl avvägt och skulle med sannolikhet bidra till att minska bristen på samlingslokaler.

Svedvi kommun anser, att kommittén på ett lyckligt sätt funnit en tilltalande utväg att bereda även mindre kommuner och sammanslutningar av mindre format möjlighet att åstadkomma för en effektiv föreningsverksamhet nödvändiga lokaler samt framhåller att det är ett vitalt samhällsintresse att så snart sig göra låter förslaget i sitt nuvarande skick läggas till grund för lagstiftning.

Ålvdaleus kommun. Det omfattande och sakrika förslaget är förtjänt av beaktande. Otvivelaktigt är att på många platser i landet behov av samlingslokaler förefinnas, varför medverkan från stat och kommun kan vara berättigat.

Timrå kommun anser att samhällets stöd i strävandena att befrämja tillkomsten av lokaler för föreningslivet med stort berättigande kan givas plats bland det allmännas åtgärder.

Tuna kommun tillstyrker bifall till förslaget under framhållande av att särskilt för orter där befolkningstätheten är ringa och därför svårigheterna att ekonomisera byggnadsföretag av här avsedd art äro stora, skulle förslaget innebära möjligheter för kommuner och sammanslutningar att lösa sina samlingslokalfrågor.

Ytterlännäs kommun instämmer i förslaget, som anses böra med det snaraste läggas till grund för förslag till riksdagen för att möjliggöra att uppförande av samlingslokaler skulle kunna komma i fråga såsom arbetsobjekt vid förekommande arbetslöshet.

Skellefteå stad anser starka skäl tala för förslaget och i all synnerhet för den norrländska landsbygden, där bristen på lämpliga lokaler i alldeles speciell grad måste göra sig kännbar. Staden ifrågasätter dock huruvida icke med förslagets genomförande bör anstå tills mera normala tider åter inträtt.

Endast 4 av de kommuner, som yttrat sig i ärendet, ha haft vissa principiella erinringar mot förslaget.

Malmö stad är ej övertygad att statens ekonomiska medverkan verkligen är behövlig så allmänt, som i betänkandet förutsatts, och finner sig kunna draga i tvivelsmål att med lån och bidrag önskat resultat kan uppnås. Då det likväl är sannolikt, att på sina håll lokalbristerna bero på ekonomiska svårigheter, torde det icke vara utan betydelse, att statsbidrag kan tillhandahållas. Skulle statsbidrag för ändamålet anses böra lämnas, synes detta med lämplig begränsning böra ske efter i stort sett de riktlinjer, kommittén föreslagit. Det förefölle emellertid nödvändigt, att mera effektivt än som torde kunna bliva fallet enligt förslaget ett planmässigt samordnande av olika intressen komme till stånd.

Kungälv stad anser betänkandet, ehuru detsamma till sin tendens är synnerligen beaktansvärt, icke vara så utformat, att det i sin nuvarande avfattning kan läggas till grund för en väl behövlig lagstiftning för reglerandet av hithörande förhållanden.

Bondkyrko kommun uttalar att även om förslaget genomföres, torde den hjälp det avser att lämna icke bliva av så synnerligen stor betydelse eller till så allmänt gagn, som önskvärt vore, då endast mera tätt bebyggda och jämförelsevis folkrika platser eller orter kunna tänkas få någon nytta därav.

Ramsele kommun anser att ett rätt stort behov av samlingslokaler naturligt nog förefinnes i de större byarna, men möjligheter torde dock finnas att inom rimliga gränser fylla detta behov, om något bidrag därtill skulle kunna erhållas av statsmakterna. Med hänsyn till nuvarande krisläge torde möjligheter därtill emellertid vara mycket små.

Jag övergår nu till att lämna en redogörelse för yttrandena från de i ärendet hörda sammanslutningarna.

Styrelsen för svenska stadsförbundet vill icke bestrida, att för kommunernas och även för städernas del behovet av allmänna samlingslokaler kan vara så starkt framträdande, att under normala tider ett statens stöd på detta område kan vara befogat och önskvärt men finner det uteslutet att det allmänna i nuvarande finansiella läge skulle stödja företag av för närvarande relativt ringa angelägenhetsgrad. Styrelsen anser byggnadsproduktionen böra i första hand inriktas på åstadkommande av bostäder. Med denna uppfattning saknar styrelsen anledning att ingå på förslaget's innebörd i övrigt.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund framhåller att i det föreliggande betänkandet har upptagits till behandling ett problem, som under de sistförflutna åren blivit alltmera brännande. Det är nämligen ofrånkomligt, att den synnerligen starka utvecklingen av föreningslivet i vårt land skapat ett behov av nödiga lokaler för föreningarnas och studiecirkelnas sammanträden, vilket på många håll icke kunnat fyllas. Styrelsen delar kommitténs uppfattning, att föreningslivet, vare sig det är inriktat på främjandet av ideella syften eller har politiska eller fackliga uppgifter eller avser främjandet av gemensamma yrkesintressen, är av mycket stort samhällsligt intresse. Tillgången till samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, där medborgarna kunna samlas för att dryfta sina gemensamma angelägenheter är ett behov, som hör samman med hela vårt samhällsliv. Ett statligt stöd av den art, som i betänkandet föreslagits, är därför att livligt förorda. Emot det sätt, på vilket kommittén tänkt sig förslaget's närmare utformning, har styrelsen icke någonting att invända. Det är givetvis vanskligt att i nuvarande tid med dess mycket stora krav på statskassan tilldela det allmänna nya uppgifter av den art och med de ekonomiska fordringar, som här äro i fråga. Främjandet av föreningslivet torde under nu rådande förhållanden med nödvändighet komma att tillerkännas en blygsam plats i förhållande till alla de andra uppgifter för det allmänna, vilka med hänsyn till krisläget fått särskilt stor aktualitet. Likväl anser sig styrelsen böra understryka vad kommittén i detta sammanhang anført. Vidare vill emellertid styrelsen framhålla, att, även om man med hänsyn till tidsläget icke kan förvänta, att från statens sida några mera betydande insatser kunna göras till främjande av det syfte, som avses i betänkandet, åtskilligt likväl kan göras på området med kommunernas stöd. Även för kommunerna föranleda de nuvarande förhållandena en icke ringa återhållsamhet vid begagnandet av kommunernas medel, men kommunerna borde i större utsträckning än som nu sker kunna för föreningsverksamheten ställa till förfogande redan tillgängliga allmänna lokaler. I detta hänseende ledes tanken väl närmast till skollokalerna. Kommitténs mening, att dessa i regel icke äro lämpliga som samlingslokaler vare sig ur föreningslivets eller ur skolornas egna synpunkter, är givetvis riktig. Men om man uppmärksammar angelägenheten av att särskilt i kristider medborgarna i ett land med demokratiskt statsskick icke av brist på samlingslokaler hämmas i sina möjligheter att överväga och dryfta de krävande spörsmål, som så ständigt anmäla sig, så synes det enligt styrelsens mening kunna ifrågasättas om icke skollokalerna ändå böra på platser, där ej andra lokaler finnas tillgängliga, kunna i större utsträckning än för närvarande upplåtas för föreningslivet och studiecirkelverksamheten. Härvid bör naturligtvis framförallt tillses, att undervisningens krav och hänsynen i övrigt till lärare och skolorna icke åsidosättes. Med ett utnyttjande av exempelvis skolornas gymnastiksalor torde man emellertid i regel kunna komma till en lämplig lösning. Genom att begagna sig av redan förefintliga allmänna lokaler bör man enligt styrelsens förmenande, trots det nuvarande tidsläget med dess krav på sparsamhet med allmänna medel och i avvaktan på bättre tider, kunna i viss mån tillgodose de oavvisliga behoven av samlingslokaler.

Styrelsen vill alltså för sin del biträda kommitténs rekommendationer i detta hänseende. Några lagstiftningsåtgärder om skyldighet för kommunerna att upplåta lokaler för föreningslivet äro däremot, såsom av kommittén framhållits, varken lämpliga eller nödvändiga.

Landssekreteriatet har å *landsorganisationens i Sverige* vägnar anfört följande. Utredningen rörande det nuvarande lokalbeståndet har klart ådagalagt behovet av åtgärder för en rationell och tidsenlig lösning av särskilt de ideella föreningarnas och folkbildningsrörelsens lokalproblem. Att statens stöd gives åt kommunala eller enskilda initiativ i sådan riktning synes med hänsyn till den allmänna sociala och kulturella betydelsen av denna förenings- och bildningsverksamhet naturligt. I princip och i huvudsak kan sekretariatet helt ansluta sig till det föreliggande förslaget. Beträffande såväl statshjälpens omfattning som formerna och villkoren för densamma synes förslaget ändamålsenligt och väl avvägt.

Folkets hus föreningarnas centralorganisation har ingen erinran mot principen att staten skulle understödja tillkomsten av allmänna samlingslokaler men vill framhålla, att när principen skall omsättas i det verkliga livet, det är nödvändigt, att redan befintliga, kanske till synes små och obetydliga, lokaler icke få sin ställning försvärad.

Därefter övergår organisationen till vissa detaljerinringar mot förslaget, för vilka erinringar jag sedermera kommer att närmare redogöra.

Sveriges storloges av I. O. G. T. verkställande råd hälsar med stor tillfredsställelse, att denna för vår folkliga kultur betydelsefulla fråga nu blivit föremål för en auktoritativ och förutsättningslös utredning och för grundligt genomarbetade förslag. Man torde vara berättigad hoppas, att frågan därmed förts fram till sin lösning, i varje fall så snart mera normala förhållanden inträtt. De förslag i vilka utredningen utmynnat, äro nämligen enligt rådets mening i allt väsentligt väl avvägda och väl ägnade att läggas till grund för åtgärder på området. Verkställande rådet vill alltså i princip uttala sin anslutning till utredningskommitténs förslag. Såsom särskilt betydelsefullt önskar rådet framhålla den av utredningsmännen fastslagna grundsatsen, att stödåtgärder från det allmännas sida på ifrågavarande område under inga förhållanden få givas en sådan utformning, att de framlocka en i och för sig icke önskvärd nybyggnad av lokaler på orter, där äldre sådana finnas, vilka med samma eller mindre understöd kunna fylla det föreliggande behovet. En motsatt princip eller enbart oklarhet på denna punkt skulle kunna komma mycken skada åstad genom att uppmuntra en på grund av statsunderstödet övermäktig konkurrens från nytillkomna lokal-företags sida gentemot redan befintliga dylika företag. Att emottagandet av stöd i form av bidrag eller lån måste medföra skyldighet för mottagaren såväl att underkasta sig viss offentlig kontroll som att opartiskt och i skälig omfattning hålla samlingslokalerna tillgängliga för föreningslivet på orten, finner rådet naturligt. Rådet förutsätter därvid, att denna skyldighet icke kan omfatta vare sig plikt att upplåta lokalerna för en föreningsverksamhet, som på orten allmänt uppfattas som uppenbart samhällsskadlig, eller plikt för en nykterhetsförening att upplåta sina lokaler för sammankomster eller tillställningar, vid vilka alkoholhaltiga drycker försäljas eller förtäras, eller vid vilka propaganda för användningen av dylika drycker bedrivs. Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställer rådet, att utredningskommitténs förslag, efter förordad överarbetning i visst hänseende, läggas till grund för lagstiftning på förevarande område.

Styrelsen för *samverkande bildningsförbunden* har ansett sig böra begränsa sitt yttrande till de delar av betänkandet, som beröra det fria och frivilliga bildningsarbetets — däri inberäknad amatörteatercirklarnas verksamhet — lokalbehov.

Sammanfattningsvis anser styrelsen

att stödåtgärder från statens sida ifråga om tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler i enlighet med av sakkunniga utarbetade riktlinjer äro i hög grad önskvärda,

att vid uppförande av allmänna samlingslokaler med statligt bidrag särskild hänsyn måste tagas till det fria och frivilliga bildningsarbetets lokalbehov, då denna verksamhet delvis utgör en direkt påbyggnad till den obligatoriska skolundervisningen, samt

att lokaler för denna fria bildningsverksamhet i största möjliga utsträckning må ställas hyresfritt till förfogande.

Svenska missionsförbundet anser, att då förbundets församlingars kyrkor och församlingshus äro avsedda endast till gudstjänstbruk och fördenskull icke öppnas för politiska möten ej heller för nöjesanordningar, omfördälda byggnader icke genom lån eller på annat sätt skola vara beroende av stat eller kommun. Av denna orsak anser svenska missionsförbundet, att dess församlingar vid uppförande av sina lokaler icke kunna begära bidrag från stat eller kommun. Förbundet fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på det stora behovet av en större kongresslokal i Stockholm, då kongresser med större omfattning icke nu kunna inbjudas till Sverige, emedan här saknas tillräckligt stor kongresslokal. Som exempel nämnes, att svenska söndagsskolorådet av denna anledning icke såg sig i stånd att mottaga erbjudandet om att förlägga 1936 års världssöndagsskolkonferens till Sverige, emedan det beräknade antalet delegater icke kunna rymmas i någon av de lokaler, som nu finnas tillgängliga i Stockholm.

Riksförbundet landsbygdens folk förklarar sig principiellt hylla den åsikten, att lika väl som enskilda i görligaste mån och utan statens ingripande böra ordna sina egna förhållanden, är det önskvärt, att de olika föreningar och sammanslutningar, som finnas inom landet, också tack vare eget arbete och egna försakelser åstadkomma de för sammanslutningarnas fortbestånd nödvändiga lokalerna. De senare årens förhållanden, med den numera bekanta flykten från landsbygden, kräva dock i viss mån särskilda ställningstaganden. Enligt förbundets mening torde det ej råda någon egentlig brist på samlingslokaler inom landet, även om rätten att använda dessa lokaler på grund av diverse inskränkningar i vederbörande ägares program i många fall blir ganska strängt beskuren. Där så är förhållandet kan det möjligen anses skäligt, att statsanslag för uppförandet av nya eller reparerandet av gamla lokaler beviljas, enligt de direktiv, som framgå av det förslag till kungörelse som kommittén avgivit. Förbundet tillstyrker därför tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler i enlighet med förevarande betänkande.

Ungsvenskarna anser, att av utredningsarbetets resultat framgår att ett verkligt behov av allmänna samlingslokaler föreligger. Ett tillgodoseende av detta genom statliga stödåtgärder skulle också, såframt normala tider förelegat, kunnat anbefallas främst därför, att lösningen av frågan är ett verkligt demokratiskt intresse. Det författningsförslag som föreligger torde ha tillkommit utifrån den riktiga synpunkten att en lösning av frågan bäst åvägabringas genom att de lokala frivilliga föreningskrafterna få arbeta hand i hand med det statliga intresset att tillgodose behovet för särskilt landsbygdens folk av allmänna samlingslokaler. En om också schematisk översikt av de ekonomiska följderna för statskassan av författningsförslaget realiserande har utredningskommittén ej presterat, ett förhållande som måste beklagas. De starka påfrestningar, för vilka statens finanser genom kriget blivit utsatta, böra näppeligen utsättas för en ytterligare belastning av här avsedd art, utan att denna i förväg kan göras till föremål för en åtminstone inom vissa gränser ungefärlig beräkning. Över huvud må med tanke på

landets nuvarande ekonomiska läge sägas, att nyskapande socialt kulturella åtgärder från statsmakternas sida böra stå tillbaka för det allt annat över-skuggande militära och ekonomiska beredskapsarbetet.

Folkpartiets ungdomsförbund uttrycker sin förhoppning, att på det framlagda förslaget grundade åtgärder måtte komma till stånd. Det är enligt förbundets mening av stor principiell betydelse, att utredningen tagit avstånd från varje konstlad gränsdragning mellan den medborgarfostran, som äger rum inom de politiska organisationernas ram, och den, som omhändervades av politiskt »neutrala» sammanslutningar. För en demokratisk stat måste nämligen intresset för och studiet av de centrala samhällsspörsmålen vara väl så värdefullt och uppmuntransvärt som arbetet på mera perifera eller begränsade och därför mindre omstridda fält. Det sagda borde kanske vara självklart men har understrukits av det skület att — såsom också utredningen uppmärksammat — diskriminering av föreningsverksamhet i politisk ram är en ganska vanlig och utbredd företeelse. Särskild uppmärksamhet kräver därvid de kommunala myndigheternas hållning, emedan ett mycket stort antal orter helt enkelt icke kunna uppvisa några andra för föreningsbruk användbara eller lämpliga lokaler än de kommunala (särskilt skol- och kommunalrum). Det är visserligen att hoppas, att redan det föreliggande betänkandet skall i viss mån påverka kommunal praxis, men förbundet vill framföra som sin åsikt, att sakens vikt torde kräva ännu något mera. Ett bestämt och otvetydigt uttalande från statsmakternas sida under frågans fortsatta behandling skulle säkerligen få ett mycket stort värde. Och överhuvudtaget synes det vara möjligt och lämpligt att gå betydligt längre i avseende på kommunernas befattning med allmänna samlingslokaler än vad utredningen föreslagit. Sålunda föreställer sig förbundet, att statsmakterna skulle kunna, dels i allmänhet rekommendera kommunerna att vid uppförande eller ombyggnad av kommunala lokaler beakta föreningslivets behov, dels uppställa som villkor för alla former av statsbidrag till kommunala byggen att förefintligt behov av föreningslokaler samtidigt tillgodoses samt att opartiskhet gentemot olika föreningar iakttages. Förbundet vill särskilt framhålla, att åtgärder av antytt slag böra kunna i hög grad lindra föreningslivets »hemlöshet» utan att därför kräva några större ekonomiska insatser speciellt för ändamålet. Självfallet är emellertid, att ur föreningslivets egen synpunkt rena »bygdegårdar», »hembygdsgårdar» eller »ungdomsgårdar» medgiva långt bättre lösningar än dem, som för andra ändamål huvudsakligen inrättade lokaler med aldrig så stort tillmötesgående från vederbörande kunna erbjuda. Och det finns ett mycket stort antal platser, särskilt på landsbygden, där endast för ändamålet särskilt uppförda lokaler kunna tänkas rymma hela den livaktiga och rikt nyanserade föreningsverksamheten. De riktlinjer, som utredningen rekommenderat för statligt stöd åt sådana företag, finner förbundet i det hela lämpliga och effektiva. Därjämte vill förbundet framhäva en omständighet, som synes förtjäna avseende i dagens politiska och finansiella situation. En utökning av det offentliga byggnadsbeståndet på landsbygden är önskvärd icke blott för att berika befolkningens fredliga liv och för att skapa arbetstillfällen av värde som medel mot tillfällig arbetslöshet. Ifrågavarande byggnader äro också ägnade — eller böra så planeras att de ägna sig — för att mottaga militärförläggning, materielförråd, sjuka eller evakuerade m. m. dylikt. Av hänsyn härtill torde de finansiella betänkligheterna mot att i nuvarande läge påbörja den låneverksamhet, som utredningen föreslagit, icke behöva bliva avgörande för statsmakternas ståndpunktstagande.

Sverges socialdemokratiska ungdomsförbund uttalar sin tillfredsställelse med förslaget och erinrar om vikten av att detsamma i nuvarande läge skynd-

samt underkastas den prövning av statsmakterna, som är nödvändig, för att detsamma skall kunna läggas till grund för snabba åtgärder till lösande av lokalfrågorna för de ideella och politiska folkrörelserna. Just nu föreligger en allmän av staten understödd strävan att höja den moraliska motståndskraften hos folket, att som det heter skapa en kulturell folkberedskap. Detta arbete, i vilket enligt förbundets mening de ideella och politiska ungdomsrörelsernas verksamhet ingår såsom en betydelsefull del, hindras mångestädes av lokalbrist eller i varje fall av brist på för verksamheten lämpade och stimulerande lokaler. Det förefaller därför såsom en angelägenhet av stor vikt, att lokalfrågorna för verksamheten snabbt lösas. Förbundet föreslår att förslag om statsbidrag och lån i överensstämmelse med kommitténs förslag föreläggas riksdagen samt att byggandet eller förbättrandet av allmänna samlingslokaler beredas ett stort utrymme i den plan för arbetslöshetens bekämpande, som av statsmakterna förberedes.

Svenska arkitekters riksförbund framhåller att de i betänkandet föreslagna åtgärderna skulle i hög grad underlätta tillkomsten av samlingslokaler, till stort gagn för folkbildningsarbetet och föreningslivet i landet. Riksförbundet framhåller emellertid vikten av att de statliga medel, som ställas till förfogande för samlingslokaler, genom sakkunnig behandling av de därmed sammanhängande byggnadsfrågorna, bliva på effektivaste sätt utnyttjade och icke förbrukas för ur byggnadssynpunkt mindervärdiga byggnader. Då samlingslokalerna måste antagas ofta komma att utgöra traktens kulturella centrum är det även av betydelse att de givas en för detta ändamål lämplig och vårdad utformning. Med hänsyn till dessa förhållanden föreslår riksförbundet att författningarna så utformas att de säkerställa en mera ingående sakkunnigprövning av byggnadsfrågorna.

Som jag tidigare framhållit har en del av de hörda myndigheterna av anförda skäl uttryckligen förklarat att de ej ingått på förslagets detaljer.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förklarar, att länsstyrelsen beträffande de framlagda författningsförslagen — fränsett den principiella inställningen till hjälpverksamheten — icke funnit anledning till erinran.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har även förklarat sig icke ha något att erinra mot förslagets detaljer.

Övriga myndigheter och organisationer ha endast i ringa omfattning yttrat sig över förslagets närmare utformning.

I den mån så emellertid skett lämnar jag i det kommande en sammanfattning.

Vad till en början beträffar de föreslagna lånen och bidragen är enligt *statskontorets* mening den föreslagna belåningsgränsen inom 90 procent av fastighetens värde för hög, särskilt med hänsyn till det slag av byggnader, varom här är fråga. Inteckningarna böra enligt ämbetsverkets åsikt ligga inom 75 procent av fastighetens taxeringsvärde. Den föreslagna möjligheten att bereda ombyggnadsföretag ett högre statsunderstöd än nybyggnadsföretag synes statskontoret med hänsyn till de praktiska konsekvenserna av en sådan understödspolitik knappast tillrådligt.

Egnahemsstyrelsen ifrågasätter, vad angår formen för hjälp till föreningar m. fl., lämpligheten av att den räntefria stående delen av lån skall kunna efterskänkas sedan återbetalningstiden för amorteringsdelen utgått. En dylik anordning, där tillämpningen av ett lånevillkor blir beroende av långgivarens bedömande, synes mindre tilltalande. Om ett efterskänkande medgives eller

ej, blir särskilt betydelsefullt i de fall, då enligt förslaget den stående lånedelen uppgår till fyra femtedelar av lånet. Det synes egnahemsstyrelsen vara att föredraga, att förening, som avser att anordna en samlingslokal, kan tilldelas ett statsbidrag av 10 à 25 procent av anskaffningskostnaderna — möjligen böra häri även inberäknas utgifter för tomt och vissa inventarier — samt dessutom kan erhålla lån till sådant belopp, att bidraget och lånet sammanlagt högst uppgå till förslagsvis 50 procent av nämnda kostnader. Till grund för prövning av ansökning bör ligga en av sökanden uppgjord finansieringsplan. Vid bestämmande av bidrags belopp torde hänsyn bland annat böra tagas till i vad mån inkomster kunna räknas av upplåtelser till nöjestillställningar o. dyl. Lån och bidrag torde delvis böra få utbetalas förskottsvis för bestridande av löpande byggnadskostnader.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att beträffande amorteringsdelen synes lånetiden vara väl lång, ifall kravet på säkerhet i någon mån skall uppehållas. Såvitt angår lån för ombyggnad eller förvärf av äldre byggnad, torde nedsättning av amorteringstiden så gott som alltid vara nödvändig.

Av de kommuner, som yttrat sig, anse *Timrå* och *Tuna kommuner* att formerna för lån och bidrag ävensom dessas storlek kunna anses lämpliga och väl avvägda.

Kungälv stad och *Ytterlännäs kommun* anse det önskvärt att även förening, bolag och stiftelse skulle kunna komma i åtnjutande av bidrag.

Åvdalens kommun framhåller att frågan om anskaffande av medel till drift och underhåll samt tillsyn av samlingslokalerna borde tagas under prövning.

Bondkyrko och *Gråmanstorps kommuner* anse att kostnader för bostad åt vaktmästare eller annan erforderlig personal borde få inräknas i det belopp, varå statshjälpen beräknas.

Atrids kommun föreslår att bidrag måtte utgå jämväl till tomtmark.

Fokets hus föreningarnas centralorganisation förordar, att såväl bidrag som lån må beviljas förening, bolag eller stiftelse, för nybyggnad eller för ombyggnad eller inköp av äldre byggnad.

I. O. G. T:s verkställande råd finner önskvärt att möjlighet öppnas att lämna lån eller bidrag jämväl åt byggnadsföretag på ofri grund, där expropriation av tomtmarken på en eller annan anledning även med de av utredningen föreslagna expropriationsbestämmelserna icke kan äga rum. Det kunde nämligen tänkas att i en redan befintlig byggnad på ofri grund (utan tomt-rätt) på en plats lämpliga och tillräckliga samlingslokaler med stöd av lån eller bidrag kunde beredas men utan sådant stöd icke kunde iståndsättas eller vidmakthållas, och att därför nybyggnad bleve erforderlig till förfång för det äldre företaget och i strid mot grundsatsen, att nybyggnad icke borde erhålla statligt stöd, där lokalbehovet lika väl kunde tillgodoses genom stöd åt redan förefinligt lokalföretag i orten. Ur dessa synpunkter borde jämväl vissa andra säkerheter än de i 7 § av författningsförslaget angivna kunna godtagas.

I fråga om den föreslagna organisationen ha *statskontoret* och *egnahemsstyrelsen* framfört vissa erinringar.

Statskontoret erinrar om att ämbetsverket i utlåtanden den 7 februari 1938 och den 12 januari 1939 angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer i egnahem, respektive den statliga egnahemsverksamheten föreslagit, att egnahemsstyrelsen — med den förstärkning av arbetskrafterna, som kunde finnas erforderlig — övertog byggnadslånebyråns arbetsuppgifter. Ämbetsverket, som förklarar sig vidhålla denna uppfattning, uttalar, att, då efter ett genomförande av detta förslag byggnadslånebyråns verksamhet skulle upphöra, det enligt ämbetsverkets mening, icke finnes något statligt organ, som lämpligare än egnahemsstyrelsen skulle kunna anförtros här ifrågavarande arbetsuppgifter.

Egnahemsstyrelsen framhåller i sitt den 12 mars 1940 dagtecknade utlåtande, att kommittén varken har i detta eller något annat sammanhang diskuterat, vilka övriga organisationsformer, som skulle kunna ifrågakomma, och sålunda ej heller berört möjligheten att anförtro förevarande verksamhet åt egnahemsorganisationen. Det bör ihågkommas, att inom denna byggnads-sakkunskap finnes representerad samt att densamma efter den 1 juli 1940 förfogar över statliga egnahemsnämnder med ortskänedom. Egnahemsorganisationen torde med hänsyn härtill även ha förutsättningar att utöva erforderlig kontroll beträffande underställd byggnadsverksamhet och användningen av därtill anslagna statsmedel. Ett anlåtande av denna organisation för den ifrågasatta verksamheten skulle i varje fall icke behöva medföra större kostnader än verksamhetens förläggande till byggnadslånebyrån. För såväl den ena som den andra organisationen skulle den nya verksamheten ligga något vid sidan av de ordinära arbetsområdena. Med det här sagda har egnahemsstyrelsen icke velat göra gällande, att byggnadslånebyrån icke skulle kunna, efter erforderlig komplettering, handha stödverksamheten för samlingslokaler. Egnahemsstyrelsen har allenast ansett sig böra fästa uppmärksamheten på att kommittén något för lättvindigt synes ha avfärdat organisationsfrågan.

Enligt *svenska arkitekters riksförbund* synes förutsättningen för att byggnadslånebyrån väl skall kunna fylla sin föreslagna uppgift vara, att byrån tillförsäkras ständig tillgång till kvalificerad byggnadsfackkunskap i tillräcklig utsträckning.

Samverkande bildningsförbunden understryker behovet av en upplysande och rådgivande verksamhet i byggnadstekniska frågor och framhåller, att en rådgivande och kontrollerande instans, där även föreningslivets olika grenar äro sakkunnigt representerade skulle vara i hög grad önskvärd.

Folkpartiets ungdomsförbund framhåller nödvändigheten av att den eller de tjänstemän vid byggnadslånebyrån, som få den närmaste befattningen med ifrågavarande verksamhet, besitta vidast möjliga erfarenhet av föreningsverksamhet under olika betingelser. Det synes förbundet motiverat att överväga, huruvida icke de ideella föreningarnas riksorganisationer borde beredas tillfälle att ställa sin erfarenhet till byggnadslånebyråns förfogande.

Från olika håll har påyrkats införande av besvärsrätt över det centrala organets beslut i hithörande frågor.

Vidkommande kommunens medverkan såsom kontrollerande organ anse *länsstyrelsen i Västmanlands län* och *Västerås stad* att vederbörande kommun bör för ernående av fortlöpande kontroll över verksamheten tillerkännas rätt att tillsätta både en ledamot i den styrelse, som förvaltar lokalen, och en revisor att granska sagda förvaltning, medan *folkets hus föröreningarnas centralorganisation* förmenar, att det är tillräckligt att kommunen utser revisor att granska förvaltningen.

Länsstyrelsen i Hallands län föreslår vissa föreskrifter för förhindrande att samlingslokalerna komma att utnyttjas för statsfientlig verksamhet.

Malmö stad anser önskvärdt, att då kommun inrättar samlingslokal, kommunens skyldigheter att upplåta lokalen redan från början på ändamålsenligt sätt begränsas, så att en viss prövning kan göras angående lämpligheten ur allmän synpunkt av en begärd upplåtelse.

Även från andra håll ha krav framställts på tydligare angivande av de ändamål, för vilka lokalerna skola upplåtas.

Vidare har framhållits att förslag till normalreglemente bör utarbetas. Reglementet bör stå i överensstämmelse med vad som stadgas i lagen om ekonomiska föreningar samt i förordningen angående biografföreställningar. De särskilda reglementena böra fastställas av det beslutande centralorganet (byggnadslånebyrån).

I yttrandena har vidare framhållits önskvärdheten av att vederbörande länsarkitekt skall höras i samtliga ärenden, att byggnadsstyrelsens yttrande skall införskaffas i de fall, då byggnadslånebyråns och länsstyrelsens uppfattningar ej äro samstämmiga, att jämväl länsstyrelse skall yttra sig angående förefintligt lokalbehov, att vid ansökan bör fogas av byggnadsnämnd meddelat byggnadslov, där sådant erfordras, samt att arbetsbeskrivning skall ingivas även beträffande om- eller tillbyggnad. Det har vidare gjorts gällande att det icke torde vara erforderligt att, på sätt i 16 § i förslaget föreskrivits, fordra förbindelse av innehavare av inteckningar med bättre rätt än de av staten belånade att tillhandahålla byggnadslånebyrån sina inteckningar, i den mån de icke behöva tagas i anspråk på grund av den första pantförskrivningen, att för låns stående del skulle som säkerhet få ställas inteckning utan bästa rätt, vilket skulle underlätta ordnandet av fastighetens kreditbehov ävensom medföra räntebesparingar under lånetiden, samt att den tid av åtta dagar efter förfallodagen, inom vilken låneannuitet vid äventyr av dröjsmålsränta skall erläggas, vore alltför kort och borde ersättas med en respittid av åtminstone fjorton dagar.

I detta sammanhang torde jag få anmäla följande framställningar i ämnet, som inkommit sedan betänkandet framlades.

1) Den 18 november 1940 har försvarsdepartementet överlämnat framställning av *generalfältläkaren* med förslag, att därest nya samlingslokaler komma till uppförande, de planeras och uppföras så, att de, utan att därför bli olämpliga för sitt egentliga fredsändamål, med minsta möjliga förändring kunna tagas i anspråk såsom krigssjukvårdsanstalter.

2) Den 21 januari 1941 har *ungdomskonferensernas fortsättningskommitté* framhållit vikten av att lokalfrågan för de folkliga organisationerna snabbt bringas till lösning. Kommittén anser, att samhällseliga stödåtgärder i överensstämmelse med av sakkunniga avgivet förslag äro nödvändiga och hemställer därför att förslag i detta syfte framläggas för riksdagen.

3) Den 8 december 1941 har *centralkommittén för det frivilliga försvarsarbetet* hemställt, att lokalbehovet för de frivilliga försvarsorganisationerna måtte beaktas vid utformningen av det förslag angående statsmakternas medverkan för en rationell lösning av lokalfrågan, som av Kungl. Maj:t kunde komma att föreläggas riksdagen.

4) Den 12 sagda december har *kommittén för folkrörelsernas samlingslokaler* bland annat anhållit, att chefen för socialdepartementet snarast ville inför riksdagen framlägga förslag om anslag för bidrag till sanering samt om- och nybyggnader av samlingslokaler.

5) Sistnämnda dag har *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* föreslagit, att proposition om statsbidrag och lån för byggande av allmänna

samlingslokaler i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag måtte föreläggas 1942 års riksdag.

6) Den 7 januari 1942 har *styrelsen för Sverges folkskolläraryrkesförbund* hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes bringa till utredning frågan om uppförande av fristående gymnastikhus och samlingslokaler.

7) Den 15 januari 1942 har *svenska gymnastikförbundet* anhållit, att om standardritningar uppgöras till samlingslokaler å landsbygden, förbundet måtte beredas tillfälle att granska dessa ur gymnastisk och hygienisk synpunkt.

8) *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* har hemställt, att om en statlig nämnd för handhavande av ifrågakvarande verksamhet skulle komma att inrättas, förbundet måtte bliva representerat i nämnden.

9) Den 22 januari 1942 har *befolkningsutredningens delegation för hem- och familjefrågor* framdragit olika synpunkter på frågan om samlingslokaler, därvid delegationen framför allt velat påvisa vikten av att det organ, vilket komme att få i uppdrag att omhänderha fördelningen av ett eventuellt statsanslag och ge anvisningar för utnyttjande av dylikt anslag, finge en sådan sammansättning, att behovet av samling för praktiska studie- och arbetsuppgifter bleve till fullo beaktat.

10) Den 5 februari 1942 har *samfundet för hembygdsvård* framhållit att vid lösningen av lokalfrågan särskild omtanke borde ägnas åt anordnande av bygdegårdar å landsbygden.

Departementschefen.

I det statsrådsanförande i vilket jag den 19 november 1937 föreslog tillkallande av särskilda sakkunniga för utredning rörande behovet av allmänna samlingslokaler, uttalade jag, att vårt lands hävdvunna församlingsfrihet skulle praktiskt främjas genom samhällets stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten.

Som utredningsmännen framhållit är det icke minst i allvarliga kristider betydelsefullt, att medborgarna i ett land med demokratiskt statskick icke av brist på samlingslokaler hämmas i sina möjligheter att överväga och dryfta de krävande spörsmål, som då ständigt anmäla sig.

Av den av utredningen företagna inventeringen av lokalbeståndet i riket synes mig framgå att de förefintliga lokalerna i stor utsträckning äro otillräckliga eller ej ändamålsenliga för de anspråk, som med det allmänna föreningslivets nuvarande omfattning ställas på dem, liksom även att fullständig brist på lämpliga allmänna samlingslokaler alltjämt förekommer i anmärkningsvärt stor omfattning.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag har detta vunnit anslutning från huvudparten av de hörda remissinstanserna.

Nära nog samstämmigt vitsordas behovet av åtgärder och mot dessas föreslagna utformning riktas icke någon avgörande kritik. Remissvaren, som avgåvos strax efter stormaktskrigets utbrott, präglas dock av den känsla av ovisshet och oro inför framtiden, som vid nämnda tidpunkt

vällade tveksamhet inför varje mera betydande statsutgift för nya sociala och kulturella ändamål. Samma skäl, som gjort remissinstanserna tveksamma, föranledde mig att uppskjuta förslaget framläggande inför riksdagen. 1941 års riksdag uttalade emellertid på förslag av ett enhälligt statsutskott, att åtgärder från statsmakternas sida vore påkallade för att frågan om samlingslokaler å olika orter i landet skulle vinna en tillfredsställande lösning samt att ur olika synpunkter skäl kunde anföras för att frågan inom den närmaste tiden upptoges till definitiv prövning.

I de framställningar i ämnet, som inkommit till socialdepartementet sedan utredningens betänkande framlades, understryka också föreningslivets representanter, att ett bättre tillgodoseende av lokalbehovet blivit en alltmera trängande nödvändighet.

Sälunda ha de frivilliga försvarsorganisationerna framhållit, att krisläget skapat vidgade uppgifter som medfört ett allt kännbarare behov av för deras verksamhet ändamålsenliga lokaler. Framförallt gäller detta luftskyddet, landstormsrörelsen och lottarörelsen. Tillkomsten av hemvärnet har likaledes medfört ökade anspråk på för den teoretiska utbildningen och den föreningsmässiga verksamheten lämpliga lokaler. I detta sammanhang förtjänar även att nämnas den frivilliga skytterörelsens snabba medlemsökning. Vid bedömandet av behovet av lokaler för nämnda och övriga på detta område verksamma organisationer är det av vikt att erinra om att de många nya uppgifter vissa av dessa organisationer — i regel efter statsmakternas eller de militära myndigheternas beslut — kommit att ägna sig åt kräver tillgång till såväl mindre lokaler för utbildning och studier i smärre grupper samt expeditionstjänst och andra göromål som större lokaler för sådana sammankomster, som avse att samla samtliga medlemmar och utomstående till rådslag, upplysnings- och propagandamöten etc. De lokaler, som skola tjäna dessa syften, böra kunna bjuda på sådana tekniska resurser som möjliggöra användandet av film, när så kan anses lämpligt, samt tillgodose rimliga anspråk på komfort och trivsel.

Därjämte har under senare år frågan om ungdomsvården alltmera trätt i förgrunden. En verklig sanering av ungdomens nöjesliv lär icke kunna ske genom att nöjeslivets avarter bekämpas om icke samtidigt ungdomen gives möjligheter till fritidssysselsättning av värdefullare art. Förutsättningen för att så skall kunna ske är emellertid, att lokaler finnas där ungdomen kan få samlas till överläggningar, möten, studier och underhållning.

Det har framhållits, att en betydande del av lokalbehovet skulle kunna fyllas genom att förfoganderätten till redan med stats eller kommuns stöd uppförda lokaler vidgades. Den av kommittén verkställda undersökningen synes mig visa att vissa kommuner ofta begränsat upplåtelsen av sådana lokaler alltför strängt. Men kommittén har ej ansett sig kunna föreslå några lagstiftningsåtgärder om skyldighet för kommunerna att upplåta befintliga lokaler för föreningslivet. Härutinnan ansluter jag mig till kommitténs uppfattning men hoppas att kommunala lokaler i mån av behov och möjligheter ställas till föreningslivets förfogande i större utsträckning än hittills på sina håll varit fallet.

I betänkanudet framhålles att upplåtelse av skollokaler bör ske på sådana villkor att ej större olägenhet vållas för undervisningen eller för den lärarpersonal, som har sin bostad i skolhusen. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig.

En annan sak är, såsom kommittén framhållit, att skolhus, som på grund av centralisering av skolverksamheten stå tomma, ibland borde kunna för en jämförelsevis ringa kostnad omändras till samlingslokaler för föreningarna i orten. Vid nyuppförandet av skolhusbyggnad borde också hänsyn kunna tagas till föreningslivets lokalbehov, där detta ej på annat sätt skulle kunna tillgodoses. En dylik lösning av lokalfrågan torde dock få avgöras under beaktande av föreliggande omständigheter i varje särskilt fall.

Även om man i vissa fall kan erhålla en något så när tillfredsställande samlingslokal genom att öppna ett skolhus eller liknande byggnad för föreningsverksamhet torde dock på många orter lokalbehovet vara av den art att det icke kan tillgodoses utan statens stöd. I överensstämmelse med riksdagens önskan torde därför trots det ansträngda statsfinansiella läget frågan om sådant stöd utan ytterligare dröjsmål böra upptagas till lösning.

Innan jag ingår på hur statsåtgärderna lämpligen böra utformas, torde ett par frågor av principiell natur böra beröras.

Kommittén har ansett, att uppförande av eller bidrag till allmänna samlingslokaler till föreningsväsendets och det medborgerliga livets gagn kunna hänföras till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter och att någon ändring av nu gällande bestämmelser om kommunernas befogenheter icke torde behöva ske. Att en kommun äger uppföra en kommunal samlingslokal torde vara självklart. Även i de fall, då enskild sammanslutning med eller utan statligt stöd anordnar samlingslokal, som principiellt skall stå öppen för politiska och kulturella föreningar inom kommunen, synes det uppenbart att understödandet av sådan sammanslutning måste anses vara av den natur att det utgör en kommunens gemensamma hushållningsangelägenhet.

Under begreppet allmänna samlingslokaler torde böra hänföras icke endast för föreningslivet avsedda hörsalar samt rum för sammanträden, samkväm och studiearbete utan även därtill hörande erforderliga utrymmen såsom förstugor, avklädningsrum, apparatrum, biblioteksrum, kök, serveringsrum, toalett-, källar- och vindslokaler ävensom bostad för tillsyningsman (vaktmästare). Skall en byggnad inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler bör statens medverkan i förevarande ordning avse allenast den del av kostnaderna, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av beloppet för statens medverkan skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida fastigheterna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov. Såsom exempel må nämnas att vissa utrymmen äro avsedda att mera regelmässigt användas för de kommunala myndigheternas verksamhet. Sker sådan användning allenast vid enstaka tillfällen bör detta ej inverka vid beräkningen av statsbidraget.

Vid anordnande av allmänna samlingslokaler bör emellertid samtidigt undersökas om det kan vara fördelaktigt att i en och samma byggnad inrymma även lokaler för andra behov, som kunna vara av intresse för orten. Utredningsmännen ha i sådant syfte erinrat om vissa redan förefintliga bidragsbestämmelser, som kunna vara av betydelse vid iordningställandet av samlingslokaler. Givetvis kan det förekomma att i de allmänna samlingslokalerna böra inrymmas lokaler även för ändamål, till vilka statshjälp ej utgår i någon form. Lämpligheten av ett sådant förfarande torde böra prövas i varje särskilt fall för sig. Endast i ett avseende vill jag närmare ingå på frågan i detta sammanhang.

Det gäller tillgodoseendet av behovet av gymnastiklokaler såväl för skolornas vidkommande som för den frivilliga gymnastikverksamheten. Såsom påvisats från olika håll är behovet av ändamålsenliga gymnastiklokaler å landsbygden mycket stort. Utredningsmännen upplysa i sitt betänkande, att enligt de typritningar, som utarbetats av indenrigsministeriet i Danmark för samlingshus, äro de flesta lokalerna avsedda att vara en kombination av möteslokal och gymnastiksal. Då dessa lokalbehov synas väl kunna förenas, anser jag att även här i landet på de orter, där behov av gymnastiksal föreligger, man vid anordnande av allmänna samlingslokaler bör i största möjliga utsträckning söka förena tillgodoseendet av de båda lokalbehoven. Jag förutsätter emellertid, att en sådan anordning ej får komma att medföra några olägenheter för föreningslivets vidkommande.

I de fall, då en samlingslokal avses skola tjäna jämväl den egentliga skolundervisningen såsom exempelvis gymnastiklokal, skolkök, slöjdsal, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om kostnadsfördelningen mellan de olika huvudtitlarna.

Stöd bör kunna påräknas endast i de fall, där verkligt behov föreligger av samlingslokaler för ortens föreningsliv. De uppgifter, som i detta hänseende kunna tjäna till ledning, böra därför göras så fullständiga som möjligt. I första hand bör undersökas om redan förefintliga lokaler skulle kunna vara tillfyllest, därest de, kanske för en jämförelsevis ringa kostnad, utvidgades eller sattes i bättre skick. Vid sådan prövning torde det av utredningen införskaffade materialet angående befintliga lokaler och till viss del även beträffande existerande föreningar, som nu finnes samlat för varje kommun i riket, vara till god ledning.

Jag övergår nu till frågan om statsstödet utformning. Ur det allmännas synpunkt måste det anses önskvärt att de kommunala myndigheterna taga initiativ till lokalfrågans lösning och att kommunen så vitt möjligt ställer sig som företagare. Därigenom torde uppnås större stabilitet beträffande lokalföretagen och säkrare kontroll över deras skötsel. Ett samarbete mellan de kommunala myndigheterna och representanter för de i orten verkande föreningarna bör givetvis komma till stånd för att olika önskemål och behov skola kunna beaktas.

Där så befinnes lämpligt bör även en enskild förening, bolag eller

stiftelse kunna erhålla hjälp av statsmedel. För sådant fall bör såvitt möjligt samarbete ske med de kommunala myndigheterna och med andra föreningar i orten.

Jag delar kommitténs åsikt, att statshjälpen bör vara något så när likvärdig, oavsett huruvida syftet att erhålla tillfredsställande samlingslokaler ernås genom kommunalt eller genom enskilt initiativ.

Kommittén hade föreslagit, att kommunerna skulle kunna erhålla ett bidrag i regel av 25 procent (i undantagsfall högst 40 procent) av byggnadskostnaderna. Enskilda sammanslutningar däremot skulle erhålla ett lån å högst 50 procent, varav hälften skulle utgöra en räntefri, stående del, vilken var avsedd att kunna efterskänkas. Låneformen hade alltså reserverats för de enskilda sammanslutningarna.

Jag har ansett det böra övervägas, om ej lånemöjligheten borde ställas öppen även för kommuner. Sedan jag inhämtat yttrande i denna fråga från landskommunernas förbunds centralbyrå har jag emellertid funnit att även i förevarande avseende den av kommittén föreslagna utformningen av statshjälpen bör kunna godtagas.

Beträffande de invändningar, som särskilt av statskontoret framställts mot den föreslagna höga belåningsgränsen, upp till 90 procent av fastighetsvärdet, vill jag framhålla, att staten i regel lär komma att efterskänka halva lånet, varför de högst liggande inteckningarna komma att utgöra säkerhet för ett villkorligt statsbidrag. Vid sådant förhållande finner jag den föreslagna gränsen ej behöva ingiva några betänkligheter.

Den föreslagna möjligheten att bereda ombyggnadsföretag ett högre statsunderstöd, upp till 40 procent, än nybyggnadsföretag finner jag beaktansvärd. Statens verksamhet bör syfta till att befintliga lokaler i möjligaste mån saneras och därefter på förmånliga villkor ställas öppna för föreningslivet i orten. För att få en enskild förening att efter en kanske förhållandevis föga kostsam ombyggnad, varigenom lämplig samlingslokal dock erhålles, ställa lokalen till det allmänna föreningslivets förfogande och underkasta sig de statliga villkoren i övrigt, torde erfordras ett kraftigare stöd från statens sida än vad som behöver vara fallet, då statens bidrag beräknas i förhållande till en byggnads hela värde.

Någon möjlighet att med säkerhet bedöma i vilken utsträckning statens ekonomiska medverkan kommer att krävas för samlingslokalfrågans lösande föreligger icke. Kommittén ansåg sig böra avstå från att verkställa sådana kostnadsberäkningar men anförde i detta sammanhang att de ekonomiska konsekvenserna av statens medverkan på ifrågavarande område ej behövde ingiva några farhågor, om verksamheten genomfördes som ett försök och medel som därtill anvisades bleve av reservationsanslags natur. Sedan erfarenhet vunnits efter de första årens verksamhet, bleve medelsbehovet uppenbarligen beroende av dels i vilken takt statsmakterna ansåge lämpligt att medverka till en genomgående förbättring av lokalförhållandena i hela landet och dels i vilken utsträckning de ansåge, att verksamheten borde anpassas med hänsyn till det allmänna konjunkturläget. Kommitténs upp-

fattning att statsmakterna själva år från år kunna avgöra storleksordningen av byggnadsverksamheten för samlingslokaler till vilka statsstöd skall utgå, är självfallet riktig. Inledandet av verksamheten ger icke vare sig kommun eller enskilda företag någon ovillkorlig rätt till bidrag eller lån.

I årets statsverksproposition hade beräknats ett belopp av 2,500,000 kronor för bidrag till kommunerna under nästa budgetår. Ett lika stort belopp beräknades för lån till enskilda föreningar, bolag eller stiftelser. Då verksamheten under den första tiden närmast får karaktären av försöksverksamhet, torde under första budgetåret icke mera än 1,500,000 kronor för vartdera ändamålet behöva anvisas. Bidragsanslaget torde böra hava karaktären av reservationsanslag och uppföras under femte huvudtiteln. För lån avsett belopp torde böra anvisas å kapitalbudgeten under rubriken fonden för låneunderstöd.

Beträffande organisationen av den föreslagna verksamheten har jag icke kunnat ansluta mig till utredningens förslag.

Kommittén hade framhållit, att med hänsyn till önskvärdheten av enhetlig tillämpning av bestämmelserna på detta nya område för statens bidragsverksamhet handläggningen av ifrågavarande ärenden borde koncentreras till ett centralt organ. Detta organ borde även utöva en upplysande och rådgivande verksamhet.

Att förlägga den nya verksamheten direkt hos Kungl. Maj:t ville utredningen ej förorda utan föreslog till centralorgan statens byggnadslånebyrå, som i allmänhet hade att pröva andra statsbidragsärenden av liknande beskaffenhet.

Vid sitt förord för byggnadslånebyrån lär utredningen ha beaktat, att byrån enligt då gällande bestämmelser rörande statsbidrag till anordnande av pensionärshem handlade denna verksamhet. Emellertid ha berörda bestämmelser sedermera ändrats så, att beslutanderätten i fråga om dylikt statsbidrag numera är förbehållen Kungl. Maj:t i socialdepartementet.

Enligt min mening bör så bli fallet även beträffande bidrag till samlingslokaler. Härigenom skulle bland annat vinnas, att förslag att uppföra samlingslokaler kunna vägas mot andra byggnadsprojekt. I den mån tillgångarna på byggnadsmateriel ej skulle räcka till täckande av alla slags byggnadsbehov, måste företräde givas åt de mest angelägna, dit jag i första hand räknar bostadsbyggandet.

Ännu ett skäl synes mig tala för att avgörandet förbehålles Kungl. Maj:t. Det erbjuder stora svårigheter att dra upp fasta riktlinjer för lån- och bidragsbeviljandet, innan någon erfarenhet av verksamheten vunnits. Under den första tiden blir det närmast fråga om en försöksverksamhet. Sedan Kungl. Maj:t genom sina beslut skapat praxis bör det ånyo övervägas, om verksamhetens handhavande helt kan överlämnas till underordnat organ.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på vikten av att lokalerna utnyttjas på ändamålsenligt sätt. Lika viktigt är att en olämplig användning förhindras. Även ur denna synpunkt synes det mig lämpligt, att avgörandet förläggas till Kungl. Maj:t. Enligt kommitténs förslag skall med erhållande

av bidrag eller lån följa skyldighet för vederbörande att förvalta de allmänna samlingslokaler enligt ett av statlig myndighet fastställt reglemente samt att rörande förvaltningen underkasta sig statlig kontroll. Skulle erfarenheten på ifrågavarande område komma att utvisa behov av *fortlöpande* statlig kontroll har Kungl. Maj:t möjlighet att snabbt vidtaga erforderliga åtgärder härför.

För verkställande av behövlig utredning torde böra inrättas en statlig nämnd, som skulle utgöra statens rådgivande organ i hithörande frågor på samma sätt som nu statens fritidsnämnd bereder vissa under handelsdepartementet hörande frågor. Nämnden skulle bestå av det antal ledamöter, som Kungl. Maj:t bestämde, och dess verksamhet skulle regleras i en av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion. Denna nämnd borde anförtros den av kommittén föreslagna upplysningsverksamheten. Vidare torde en av nämndens första åtgärder böra bli att uppdraga vissa riktlinjer för verksamhetens bedrivande och att utarbeta förslag till olika formulär, i den utsträckning detta kan anses lämpligt. Om riksdagen bifaller mitt förslag att inrätta en sådan nämnd torde nämnden även kunna anförtros uppgiften att fastställa det reglemente, som skall finnas för varje samlingslokal, till vilken statsmedel utgått. För att nämnden väl skall kunna fylla sin uppgift bör den äga tillgång till den expertis på ifrågavarande område, varmed representanter för de stora folk-rörelserna främst torde kunna tillhandagå. Till ledamöter i nämnden böra därför utses representanter för föreningslivet, väl förtrogna med samlingslokalfrågor. Därjämte bör lämplig representant finnas för tillgodoseendet av de intressen, som kommunerna hava i samband med anordnandet av samlingslokaler.

Kostnaderna för nämnden torde få bestridas från anslaget till bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler.

Närmare föreskrifter rörande nämndens verksamhet torde böra meddelas av Kungl. Maj:t i den instruktion, som bör utfärdas för nämnden.

Den erforderliga byggnadstekniska granskningen av ärendena torde kunna ombesörjas av byggnadsstyrelsen.

De detaljfrågor beträffande den nya verksamheten, vilka jag ej upptagit till behandling i detta anförande, torde överlämnas till Kungl. Maj:ts ställningstagande vid utfärdande av kungörelse i ämnet.

Hemställan.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler, som av mig i det föregående förordats,

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

- a) under femte huvudtiteln till *Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler* ett *reservationsanslag* av 1,500,000 kronor;

- b) å kapitalbudgeten under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till *Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler* ett reservationsanslag å likaledes 1,500,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bertha Klemedtson.

Bilaga A.

**1937 års utrednings angående allmänna
samlingslokaler förslag**

till

Kungörelse**om bidrag och lån av statsmedel för tillgodoseendet av
behovet av allmänna samlingslokaler.****Allmänna bestämmelser.****1 §.**

Med *allmänna samlingslokaler* förstås i denna kungörelse för föreningslivet avsedda hörsalar samt rum för sammanträden, samkväm och studiearbete jämte därtill hörande förstugor, avklädningsrum, apparatrum, biblioteksrum, kök, serveringsrum, toalett-, källar- och vindslokaler.

2 §.

För att tillgodose behovet inom en ort av allmänna samlingslokaler må under här nedan stadgade villkor bidrag av statsmedel beviljas vederbörande kommun eller municipalsamhälle eller ett för ändamålet bildat kommunalförbund eller lån av statsmedel beviljas förening, bolag eller stiftelse.

Bidrag eller lån beviljas för nybyggnad eller för ombyggnad eller inköp av äldre byggnad. Lån må jämväl beviljas förening, bolag eller stiftelse, som är ägare av byggnad, inrymmande allmänna samlingslokaler, men på grund av ekonomiskt trångmål icke kan i tillfredsställande ordning hålla dessa tillgängliga för föreningslivet.

Med ombyggnad avses i denna kungörelse sådan ändring och modernisering av byggnad, som ej är att hänföra till löpande underhåll.

3 §.

Bidrag och lån beviljas av statens byggnadslånebyrå i den ordning nedan stadgas.

4 §.

Med erhållande av bidrag eller lån följer skyldighet för vederbörande att förvalta de allmänna samlingslokalerna enligt ett av länsstyrelsen fastställt reglemente samt att rörande förvaltningen underkasta sig statlig kontroll.

Byggnadslånebyrån må såsom villkor för beviljande av lån föreskriva, att vederbörande kommun skall äga utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta de allmänna samlingslokalerna, eller revisor att granska sagda förvaltning.

Om bidrag.**5 §.**

Bidrag utgår med högst 25 procent eller, när synnerliga skäl därtill äro, högst 40 procent av byggnadskostnaderna eller köpesumman, däri ej inräknade utgifter för anskaffandet av tomt eller inventarier, dock att vid bidragets preliminära beviljande skall med ledning av uppgjord kostnadsberäkning

(entreprenadkontrakt) eller avgivet försäljningsanbud fastställas det högsta belopp, varmed bidraget må utgå.

Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, må bidraget avse allenast den del av byggnadskostnaderna eller köpesumman, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av bidraget skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Om lån.

6 §.

Lån utgår med högst 50 procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, däri ej inräknade utgifter för anskaffandet eller värdet av tomt eller inventarier, dock att vid preliminärt beviljande av lån skall med ledning av kostnadsberäkning (entreprenadkontrakt), värdering eller försäljningsanbud, som av sökanden åberopats, fastställas det högsta belopp, varmed lånet må utgå.

Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, må lånet avse allenast den del av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av lånebeloppet skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Byggnadsvärdet fastställas av byggnadslånebyrån.

7 §.

För lån skall ställas säkerhet, vilken skall bestå av inteckning i fastigheten eller, där tomten innehaves allenast med tomträtt, i tomträtten. Inteckningen skall ligga inom 90 procent av det värde, vilket enligt byggnadslånebyråns prövning beräknas kunna vid tiden för lånets utbetalande åsättas fastigheten eller tomträtten med vad därtill lagligen hör. Allenast då särskilda omständigheter därtill föranleda må låntagaren till skyddande av egen kapitalinsats föfoga över inteckning med bättre rätt än inteckning till säkerhet för statslånet.

Såsom ytterligare säkerhet för lånet skola jämväl pantförskrivnas hos annan långivare belånade inteckningar med bättre förmånsrätt i fastigheten eller tomträtten än den enligt första stycket för statslånet ställda säkerheten eller deras värde, i den mån dessa inteckningar, eller värdet av dem, icke behöva tagas i anspråk för gäldande av den fordran, för vilken inteckningarna i första hand blivit pantförskrivna eller som på grund av omsättning trätt i dess ställe.

8 §.

Lån skall utgöra till ena hälften en räntefri stående del och till andra hälften en amorteringsdel, dock att beträffande ombyggnad lånet må utgöra till högst fyra femtedelar en räntefri stående del och till återstoden en amorteringsdel.

Å amorteringsdelen skall amortering ske från den dag, byggnadslånebyrån föreskriver, med en fast annuitet, som byrån fastställer. Annuiteten skall i fråga om lån för nybyggnad bestämmas så, att amorteringsdelen därmed blir slutamorterad inom tjugufem år. Beträffande äldre byggnad bestämmas amorteringstiden med hänsyn till lånets storlek samt byggnadens ålder och tillstånd. Å lånet äger låntagaren rätt att verkställa inbetalningar utöver vad nyss sagts.

Före utgången av den i andra stycket angivna amorteringstiden kan den stående delen av lånet icke från statens sida uppsägas, där ej sådant förhållande, varom i 10 § sägs, mellankommer. Sedan sagda amorteringstid utgått och amorteringsdelen blivit slutamorterad, må byggnadslånebyrån på ansökan av låntagaren samt under beaktande av lånetidens längd och övriga omständigheter förklara den räntefria stående delen av lånet vara att anse såsom till viss del eller till fullo infriad.

9 §.

Lånets amorteringsdel skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställes av Kungl. Maj:t lägst till medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent.

10 §.

Vid beviljande av lån skall det förbehåll göras, att såväl den stående delen som amorteringsdelen må kunna uppsägas till omedelbar betalning i följande fall:

- a) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande;
- b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlægga föreskrivet annuitetsbelopp;
- c) om låntagaren försummar att erlægga brandförsäkringsavgift för byggnaden eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;
- d) om byggnaden vanvårdas;
- e) om de allmänna samlingslokalerna icke opartiskt och i skälig omfattning hållas tillgängliga för föreningslivet i orten;
- f) om låntagaren, föreningslivet till förfång, utnyttjar de allmänna samlingslokalerna i uppenbart vinstsyfte;
- g) om byggnaden utan byggnadslånebyråns medgivande genom köp eller annat fång helt eller delvis övergår från låntagaren till annan; eller
- h) om eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Om förfarandet i ärenden angående bidrag eller lån.

11 §.

1. Ansökan om bidrag eller lån skall, ställd till byggnadslånebyrån, ingivas till länsstyrelsen samt innehålla uppgift om såväl det belopp, som sökes i bidrag eller lån, som även, då fråga är om ny- eller ombyggnad, den beräknade tiden för byggnadsföretagets utförande.

2. Vid ansökan skola fogas:

- a) beskrivning över tomten samt uppgift om värdet å densamma;
- b) då fråga är om nybyggnad, fullständiga byggnadsritningar jämte arbetsbeskrivning;
- c) då fråga är om ombyggnad, fullständiga ritningar över byggnaden, utvisande avsedda förbättringar å densamma;
- d) då fråga är om inköp av äldre byggnad eller om lån på grund av ekonomiskt trångmål, byggnadsritningar eller, om sådana icke finnas, skisser över byggnaden tillika med kortfattad beskrivning över densamma;
- e) dels kostnadsberäkning eller styrkt avskrift av entreprenadkontrakt rörande byggnadens uppförande eller ombyggnad, eller, där fråga är om inköp

av äldre byggnad eller om lån på grund av ekonomiskt trångmål, uppgift rörande avgivet försäljningsanbud eller rörande värdet å byggnaden, *dels ock*, för det fall att byggnaden skall inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, särskild beräkning rörande den del av byggnadskostnaderna, köpesumman eller värdet å byggnaden, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler;

f) utredning rörande ortens föreningsliv och dess behov av allmänna samlingslokaler; samt

g) uppgifter huruvida och i vilken omfattning de i byggnaden inrymda allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

3. Vid ansökan om *bidrag* skola jämväl fogas uppgifter enligt av byggnadslånebyrån fastställt formulär rörande vederbörande kommuns eller kommuners ekonomiska förhållanden ävensom förbindelse av sökanden *att* ansvara för de allmänna samlingslokalernas vård och underhåll, *att* opartiskt, i skälig omfattning och mot skälig avgift hålla dessa lokaler tillgängliga för föreningslivet i orten, *att* hava byggnaden brandförsäkrad till av byggnadslånebyrån godkänt belopp, *att* underkasta sig bestämmelserna i denna kungörelse ävensom de föreskrifter i övrigt, som må varda i behörig ordning meddelade, *samt att*, om något av nu nämnda villkor icke fullgöres, återbära uppbygget statsbidrag eller så stor del därav, som Kungl. Maj:t på framställning av byggnadslånebyrån bestämmer.

4. Vid ansökan om *lån* skola, utöver de i 2 mom. angivna handlingar, fogas:

a) där ansökan göres av förening eller bolag, registreringsbevis, om sådant finnes, ävensom bestyrkt avskrift av stadgar eller bolagsordning;

b) där ansökan göres av stiftelse, bestyrkt avskrift av stiftelseurkund samt stadgar och övriga handlingar, som innefatta föreskrifter för stiftelsen;

c) uppgifter angående sökandens ekonomiska ställning och, där lånet sökes på grund av ekonomiskt trångmål, utredning rörande därmed sammanhängande förhållanden; samt

d) förbindelse av sökanden att rörande förvaltningen av de allmänna samlingslokalerna ställa sig till efterrättelse vad jämlikt 4 § är eller kan varda föreskrivet.

12 §.

Över ansökan om lån skall länsstyrelsen höra kommunalfullmäktige, kommunalstämman eller stadsfullmäktige i vederbörande kommun. Yttrandet skall särskilt avse behovet av allmänna samlingslokaler inom kommunen. Tillstyrkes ansökan, skall i yttrandet tillika angivas, huruvida kommunen är villig att utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta de allmänna samlingslokalerna, eller revisor att granska denna förvaltning. Avstyrkes ansökan, skola skälen härför angivas.

13 §.

Sedan i förekommande fall yttrande enligt 12 § inkommit samt ansökningshandlingarna blivit av länsstyrelsen granskade, har länsstyrelsen att till byggnadslånebyrån insända desamma jämte eget yttrande, vilket bör innehålla förslag till de särskilda villkor och bestämmelser, som med hänsyn till lokala förhållanden eller eljest anses böra föreskrivas för åtnjutande av bidrag eller lån.

14 §.

I anledning av ansökan om bidrag eller lån har byggnadslånebyrån att, efter granskning av handlingarna och inhämtande av de ytterligare upplys-

ningar, som kunna vara erforderliga, meddela preliminärt beslut i ärendet. Där bidrag eller lån beviljas, skall i beslutet angivas med huru många procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, med vilket högsta belopp, på vilka övriga villkor och under vilka förutsättningar bidraget eller lånet skall utgå.

Byggnadslånebyråns beslut skall tillställas sökanden och statskontoret samt, i fråga om lån, vederbörande kommun.

15 §.

Finner byggnadslånebyrån, sedan bidrag eller lån beviljats, synnerliga skäl tala för ändring i någon därvid meddelad bestämmelse, äger byrån härom besluta; och skall beträffande sådant beslut vad i 14 § andra stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

16 §.

Beviljat bidrag eller lån må ej till beloppet fastställas, förrän byggnadslånebyrån efter framställning av sökanden godkänt de allmänna samlingslokalerna. I sådan framställning skall uppgivas, då fråga är om ny- eller ombyggnad, den tid under vilken byggnadsföretaget blivit utfört, samt, då fråga är om lån, den in-teckningssäkerhet som sökanden ämnar lämna för lånet.

Vid framställningen skola fogas dels bestyrkt avskrift av reglemente rörande förvaltningen av de allmänna samlingslokalerna jämte bevis, att reglementet blivit godkänt av länsstyrelsen, dels ock följande handlingar rörande fastigheten eller tomträtten:

- a) äganderättsbevis eller bevis om inskrivning av tomträtt;
- b) bevis om nöjaktig försäkring mot brandskada ävensom uppgift angående brandförsäkringsvärdet; samt
- c) då fråga är om lån, gravationsbevis, vilket beträffande fastighet skall vara utfärdat så sent efter senast beviljad lagfart, att förbindelse å ogulden köpeskilling ej kan in-tecknas med bättre rätt än den in-teckning, som lämnas för lånet.

Vidare skall, då fråga är om lån, vid framställningen fogas förbindelse av envar, som lämnat lån mot säkerhet av in-teckningar med bättre förmånsrätt än säkerheten jämlikt 7 § första stycket för statslånet, att, i den mån de belånade in-teckningarna eller värdet av dem icke behöva tagas i anspråk för gäldande av den fordran, för vilken in-teckningarna i första hand blivit pantförskrivna eller som på grund av omsättning trätt i dess ställe, till-handahålla byggnadslånebyrån dem eller deras värde.

Formulär till framställning fastställes av byggnadslånebyrån.

17 §.

Sedan framställning, som i 16 § sägs, inkommit till byggnadslånebyrån, har denna att låta verkställa besiktning av byggnaden samt, då fråga är om lån, värdering av fastigheten eller tomträtten med vad därtill lagligen hör. Vid värderingen skola särskilda värden äsättas byggnaden och tomtmarken.

Besiktning och värdering, som i första stycket sägs, skola på sökandens bekostnad verkställas av förrättningsmän, vilka för dylikt ändamål utses av byggnadslånebyrån. Vid förrättningen skola vara tillgängliga alla räkenskaper och andra handlingar rörande byggnaden.

För förrättningsmännen skall gälla instruktion, som fastställes av byggnadslånebyrån. I instruktionen skola särskilt angivas de grunder, enligt

vilka värdering skall ske. Över varje förrättning skall upprättas instrument enligt formulär, som fastställas av byggnadslånebyrån. I instrumentet skall särskilt angivas, huruvida de allmänna samlingslokalerna överensstämma med godkända ritningar eller skisser och i övrigt givna föreskrifter samt förty böra godkännas, varjämte så fullständiga uppgifter som möjligt skola lämnas rörande förhållanden, vilka jämlikt 5 eller 6 § äro av betydelse för bestämmandet av det belopp, varmed bidraget eller lånet skall utgå.

Instrumentet samt räkenskaperna och övriga handlingar rörande byggnaden skola härefter omedelbart insändas till byggnadslånebyrån, varjämte avskrift av instrumentet skall tillställas sökanden.

18 §.

Efter det instrumentet och övriga i 17 § sista stycket omförmälda handlingar inkommit till byggnadslånebyrån samt sökanden, där byrån finner sådant erforderligt, beretts tillfälle att yttra sig i anledning av instrumentets innehåll, har byrån att meddela beslut angående de allmänna samlingslokalerernas godkännande och att, därest de godkännas, i beslutet därom tillika fastställa ej mindre bidragets eller lånets belopp än även, beträffande lån, den fasta annuiteten. Beslutet skall tillställas sökanden och statskontoret samt, då fråga är om lån, vederbörande kommun.

19 §.

Till beloppet fastställt bidrag må omedelbart av sökanden mot kvitto lyftas i statskontoret.

Till beloppet fastställt lån må av sökanden mot kvitto lyftas i statskontoret, dock först efter det sökanden till byggnadslånebyrån insänt enligt av byrån fastställt formulär avfattad låneförbindelse ävensom de inteckningshandlingar, som skola ligga till säkerhet för lånet. Byrån har att till statskontoret lämna meddelande, när rätt att lyfta lånet sålunda inträtt.

Därest bidrag eller lån icke lyfts inom sex månader från den dag det blivit till beloppet fastställt, skall rätten till dess utbekommande anses förverkad.

20 §.

Annuiteter å lån skola halvårsvis eller, där för ett år icke skall erläggas mer än 50 kronor, en gång om året inbetalas till statskontoret å tider, som skola finnas angivna i låneförbindelsen.

Å annuitet, som icke erlägges inom åtta dagar efter förfallodagen, är låntagaren skyldig att, räknat från sistnämnda dag till dess betalning sker, gälda dröjsmålsränta enligt de grunder, som äro eller kunna varda i särskild ordning bestämda. Å lånebelopp, som uppsagts till omedelbar betalning, skall från och med dagen för uppsägningen dylik ränta jämväl utgå.

21 §.

Beslut om uppsägning av lån meddelas, i fall varom i 10 § under b) sägs, av statskontoret samt i övriga fall av byggnadslånebyrån. Om dylikt beslut skola statskontoret och byggnadslånebyrån underrätta varandra, varjämte låntagaren skall tillställas ett exemplar av beslutet.

22 §.

Det ankommer på byggnadslånebyrån att på betryggande sätt förvara säkerheter, som lämnats för lån, samt att i övrigt vidtaga de åtgärder, som

äro erforderliga för säkerställande av statens fordran i anledning av utlämnade lån.

23 §.

Över byggnadslånebyråns beslut må klagan icke föras.

Denna kungörelse träder i kraft den
